

duvarlarınızın  
vazgeçilmez  
dostu

## ÇANAKKALE SERAMİK fayansları

banyo  
ve mutfagınız  
için

sıhhi

ucuz

dayanıklı

temiz

modern

renkli

KS

Çanakkale Seramik Fabrikaları A.Ş.

Karaköy, Tersane Caddesi, Hediye Sokak No. 4-6 Tel.: 43 03 55 (5 hat)

224

(Folklor : 81)

# TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

AGUSTOS 1978

İÇİNDEKİLER:

Nasrettin Hoca .....	Doç. Dr. A. Taner KIŞLALI
Bilali Köyü Şenlikleri .....	Abdülkadir GÜLER
Ankara Folkloru Üzerine —3— .....	Ali Esat BOZYİĞİT
Anadolu Efsaneleri: Ağrı Dağları-Yıldırım Taşı ...	Doç. Dr. Saim SAKAOĞLU
Bakı —1— .....	Yıldırım ERDENER
Televizyonda İki Dizi: Oyunlarımız-Türkülerimiz ve Dımıdan	Nail TAN
Delikiz ve Gelin-Kaynana Oyunu .....	Mehmet GÖKALP
Afganistan'da Etnik Gruplar ve Kökenleri —2— ...	WILBER-Oğuz AKTAN
Adana'nın Osmaniye İlçesinde Halk Sağaltmaları ...	Dr. Ayşegül DEMİRHAN
8. Liselerarası Türkiye Halk Oyunları Yarışması —	Gençlik ve Spor Bakan-
lığı'nın Düzenlediği Halk Dansları Yarışması —	Şişli Terakki Lisesi 9. İstan-
bul Liselerarası Halk Oyunları Şenliği — İst. Folklor, Turizm Derneği'nin Dü-	zenlediği 'I. Uluslararası Marmara Folklor Festivali .....
Çora HINÇER	Karadeniz'den Maniler .....
Ahmet KÖKLÜGİLLER	

DERGİMİZ 30 Yaşına Bastı — BİZE GELEN KİTAPLAR

SAYI: 349

KURUŞ: 500

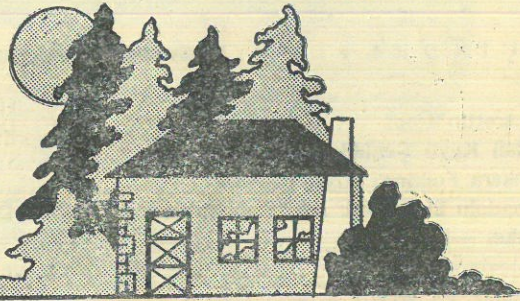
İSTANBUL'DA AYDA BİR DEFA ÇIKAR HALK KÜLTÜRÜ DERGİSİ  
30. YAYIN YILINA GİRİŞ SAYISI

225



“kolay  
ev sahibi  
olmak  
için.”

TÜRKİYE  
EMLAK KREDİ  
BANKASI



(Basın : 60174/A. 20312 — 82)

**EV**

sahibi olmak  
SİZİN DE  
hakkınızdır

YUVA  
hesabımızla  
EV  
edinmenize  
yardımcıyız

asırlık tasarruf bankası



EMNİYET  
SANDIĞI

(Basın : 60083 - 83)

# TÜRK FOLKLOR ARASTIRMALARI

22 Kasım 1978

KURULUŞU : AĞUSTOS 1949

AYDA BİR DEFA İSTANBUL'DA ÇIKAR HALK BİLGİSİ DERGİSİ

SAHİBİ : İHSAN HINÇER

No. 349

AĞUSTOS 1978

YIL : 30 — CİLT : 18

## NASRETTİN HOCA

Yazan : Doç. Dr. A. Taner KIŞLALI

Akşehir'de Nasrettin Hoca'nın anısına düzenlenen 19. (Uluslararası 5.) Senlik, 7-11 Temmuz 1978 günlerinde yapıldı. Şenliğe, diğer bakanlar yanında Kültür Bakanı Dr. Ahmet Taner Kışlalı ve Müsteşar Şerafettin Turan ile diğer bakanlık ilgilileri katıldı. Şenliği yabancı konuklar da izledi.

Karikatürcüler Derneği ile Nasrettin Hoca Derneği'nin ortaklaşa düzenledikleri bu yılki «Karikatür Yarışması»nda birinciliği Beysun Gökçin, başarı ödülleri de Polonya'dan Janusz Kapusta, Bulgaristan'dan G. Çavuşev, Romanya'dan Anton Dragos, Haslet Soyöz ve Mustafa Doğruer paylaştılar.

Kültür Bakanı Şenlik dolayısıyla Nasrettin Hoca üzerine bir konuşma yapmıştır. Konuşmayı sayfalarımıza alıyoruz.

T. F. A.

«Nasrettin Hoca denilince akla fıkra gelir. Fıkra, toplumsal gözlemlerin, toplumsal eleştirilerin, dolayısıyla toplumsal yaratıcılığın özülü bir ifadesidir. Nasrettin Hoca'nın fıkraları güldürürken düşündüren, düşündürürken güldüren cinstendir. Selçuklu toplumunda, mutlu bir dönemin ardından gelen bunalımlı bir dönemin ürünüdür. Bir toplumun zor koşullara karşı koyabilmek, o zor koşullar içinde de yaşayabilmek için başvurduğu ince alayı, güçlü özeleştiriyi yansıtır. İnsanın en güç koşullar karşısında kendisini en güçsüz hissettiği zaman, o durumla alay edebilmesi, belki de en etkin bir silâhi oluşturmaktadır. Bu, insanın kendi kendisi ile de alay edebildiği ölçüde keskinleşen bir silâhtir.

Nasrettin Hoca sadece ezenle değil, ezilenle de alay eder. Böylece ezilene, o bunalımlı dönemde kendi taşıdığı sorumluluğu gösterir en zor koşullarda bile toplumun kendi varlığını sürdürebilecek güce sahip bulunduğunun bilincini bu yoldan oluşturur.

Nasıl ki tüm toplumsal olgular gibi sanat da toplumdaki gereksinmelerin, sorunlarının bir ürünü ise, Nasrettin Hoca da gücünü, yüzyılları

ve ulusların sınırlarını aşabilmesini halkının özelliklerinden almıştır. Halkının en kötü koşullarda bile varlığını sürdürebilmesine olanak veren özelliklerini ortaya çıkararak ölümsüzleşmiştir.

Ama Nasrettin Hoca ulusal olduğu kadar evrenselidir de. Orta Avrupa'dan Orta Asya'ya, Orta Asya'dan Kuzey Afrika'ya kadar birçok dilde Nasrettin Hoca'nın fıkraları anlatılır. Bu çerçevenin dışında kalan uluslar da onun fıkralarını dinledikçe sevmektedirler. Onun fıkralarında umut vardır, umut ise evrensel bir gereksinmedir. Gölün yoğurt tutmayacağını bile bile «Ya tutarsa» demekle yaşayan bir insandaki, yaşayan tüm insanlardaki umudun doğal bir şey olduğunu anlatmak istemiştir. Alay ve özeleştirici kadar umut da güç koşulların yenilmesi için çok önemli bir silâhtir.

Nasrettin Hoca'nın fıkralarında yargı hemen her zaman çözüme bağlayıcıdır. Bu da O'nun evrensel boyutlarından bir başkasını oluşturur.

Nasrettin Hoca, insandaki doğal, içgüdüsel, ilkel güçleri ve istekleri, toplumla, uygarlıkla ilişkileri içinde gözleyen, algılayan bir düşündür, bir filozoftur. O'nda insan iyi ve kötü yanları-

**BİLALİ KÖYÜ ŞENLİKLERİ**

Yazan : Abdülkadir GÜLER

Bilâli köyü Mardin'in kuzey doğusunda 10 km. uzaklığındadır. Her yönüyle güzel ve şirin bir köydür. Halk arasında bununla ilgili şöyle bir efsane vardır: Hazreti Muhammed'e müezzinlik yapmış olan ve güzel sesiyle tanınan Bilâli Habeş'in defalarca bu köy sakinleri tarafından görüldüğü rivayet edilmektedir. Bu nedenle bu köye Bilâli Habeş izafeten Bilâli adı verilmiştir. Halk arasında bu köye Bilalo köyü de deniliyor.

Mardin ve Mardinlilerin bu köy ile ilgili özel bir haftası vardır. Bu haftaya kır haftası anlamına gelen Haset Meran veya Mereni adı veriliyor. Bu hafta baharla birlikte kutlanılır. Mayıs ayının ilk haftasında Hıdırellez haftası ile beraber kutlanır. Güzel şenlikler yapılır. Özellikle Bilâli köylüleri ve çevre halkı daha bir içtenlik ve saygınlık içinde kutlarlar. Bu şenlikler (Mereni Haftası), tam 7 gün sürer. Bu günlerde özel yemekler yapılır. İçli ve çiğ köfteler başta gelir. Eğlenceler yapılır. Sazılar çalınır, davullar vurulur, halaylar çekilir. Bu yedi günde Mardin'de ayrı ayrı mesire yerle-

rine gidilir. Ayrıca bu günlerin sırası, ismi ve yeri özel olarak biliniyor. Bu Şenliklere ait gün, yer ve sırası şöyledir:

Sırası :	Yeri :	Günü :
1—	Kale (Mardin kalesi)	Cuma
2—	Zibre Çeşmesi	Cumartesi
3—	Kale Arkası	Pazar
4—	Ravza	Pazartesi
5—	Fahriye	Salı
6—	Kız Kale ve Manastırı	Çarşamba
7—	Vali Parkı	Perşembe

Ayrıca bu yerlerle ilgili gezi yapılan günlerde halk arasında bu günlere de özel isimler verilmiştir. Bu isimler de şunlardır:

- 1— Yılan Cuması
- 2— Kurt Cumartesi
- 3— Merene günü/Meremenin uyanma sabahı
- 4— Köpekler pazartesi
- 5— Afetler salısı
- 6— İstiğfar Çarşambası
- 7— Beraat Perşembesi.

la, yani gerçekçi bir biçimde yansır. Nasrettin Hoca'nın gerçekçiliği, insancıl bir gerçekçiliktir.

Bu büyük Türk düşünürü hakkındaki sözlerimi, kendisinden 300-350 yıl sonra yaşayan başka bir büyük Türk'ün dedikleriyle bitirmek isterim, Evliya Çelebi, Nasrettin Hoca için şunları söylüyor: «Nasrettin Hoca çok faziletli bir insandı. İlâhi ve insani şeylerin bilimiyle çok, pek çok ilgilenirdi. Zekâsıyla ve yargısının derinliğiyle ünlüydü».

Türk toplumu güç bir dönem aşma çabalarını sürdürürken, Nasrettin Hoca'dan ve onun günümüzdeki temsilcileri olan karikatürcü ve mizah yazarlarımızdan alacağımız çok şey olduğuna inanıyorum».

\*\*

**NASRETTİN HOCA'DAN :****İNECEKTİM**

Hoca, eşekten düşmüş. Çevresindeki çocuklar kendisiyle alaya başlayınca, şöyle konuşmuş :

— Ne gülüyorsunuz ben zaten inecektim.

**ALİŞ—VERİŞ**

Hoca, yumurta ticaretine başlamış, Gelgelelim, yumurtanın dokuzunu bir akçeye alıp,

onunu gene aynı fiyata satmış. Dostları :

— Ne yapıyorsun Hoca? Deyince şu yanıtı vermiş.

— Dostlar, alış - verişte görsünler!

**SAVURGANLIK**

Hoca, körükle ateş yaktıktan sonra, körü gün ağzını adam akıllı tı kayıp duvara asmış.

Görenler :

— Niçin böyle yaptın? Deyince şu yanıtı vermiş :

— İçinde onca hava var. Tıkamayıp da havayı zayı mi edeyim, ben israftan hoşlanmam..

**DENGE**

Hoca'ya sormuşlar :

— Hoca, niçin sabahları halkın kimi, o yana, kimi, bu yana gider?

Hoca'nın yanıtı şöyle :

— Hepsini aynı yana gitse, dünyanın dengesi bozulur, bir yana devriliverir.

**SUSUZ MUSUN, UYKUSUZ MUSUN?**

Misafir kaldığı bir evde Hoca'ya sormuşlar :

— Hocam, susuz musun, uykusuz musun?

Hoca'nın yanıtı şöyle olmuş :

— Buraya gelirken bir pınar başında uyumuştum.

**ANKARA FOLKLORU ÜZERİNE**

— III —

Yazan : Ali Esat BOZYİĞİT

«Türk Folklor Araştırmaları» Dergisinin Kasım 1977 ve Nisan 1978 sayılarında yayınlanan Ankara Folklor Bibliyografyası'nın ışığı altında kişisel çalışmalara başladık. Bibliyografya metinlerinin toplanması ve bu arada Ankara ilçelerine yaptığımız geziler sonucu Ankara Folkloru bizce bir kez daha önem kazandı. Ankara Folklorunun arkeolojiden, etnoğrafyadan antropolojiden, sanat tarihi ve mimariden, turizmden ve özellikle tarihten ayrı düşünülemediğini gördük. Çalışmalarımız sırasında elde ettiğimiz kaynakları zaman zaman dergimizde yayınlamayı sürdüreceğiz.

Ankara Folkloru ele alınırken incelenmesi gereken iki önemli konu dikkatimizi çekti. Bunlardan ilki Ankara ve köylerini konu edinen Türk romanı ve öyküsü. Özellikle Kurtuluş Savaşımızı dile getiren romanların çoğunda Ankara'nın o yıllardaki yaşantısı dile getirilmekte. Yine (özellikle Fakir Baykurt'un romanlarında) bazı köy konulu romanlarda da Ankara köylerinin folklorik özellikleri bulunmaktadır. Bunlar teker teker incelenmeye değer. Biz burada yalnızca adları Ankara'yı çağrıştıran bir kaç romanı sayıverelim derseniz:

Ankara (Yakup Kadri Karaosmanoğlu).

Çankaya (Faliş Rifki Atay).

Dikmen Yıldızı (Aka Gündüz).

Ankara Ekspresi (Esat Mahmut Karakurt).

Beş Şehir (Ahmet Hamdi Tanpınar).

Ankara (Mehmet Emin Yurdakul (Şiirler).

Ayaşlı ve Kiracıları (Memduh Şevket Esendal).

Küçük Ağa Ankara'da (Tarık Buğra).

Anadolu Manzaraları (Hikmet Birand).

Ortakçılar (Talip Apaydın).

Yenişehir'de Bir Öğle Vakti (Sevgi Soysal) vs.

İncelenmesi gereken diğer bir konu da fakülte ve yüksek okullarımızda yapılan Lisans tezleri çalışmaları. Hemen hiç birisi basılmamış olan bu çalışmaların da değerlendirilmesi gerek. Özellikle ODTÜ Mimarlık Fakültesi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi, AÜ. DTCF ve özellikle giyim kuşam üzerine Kız Teknik Yüksek Öğretmen Okulunda yapılan çalışmalar sanırım Ankara Folkloruna büyük katkıları olacak emek ürünleridir. Örneğin DTCF Türk Dili ve Edebiyatı

Bölümünde 1971 yılına dek yapılan Ağız çalışmaları bu ürünlere güzel örneklerdir (1), (2): Ankara Ağız — Leman Akça — 1953  
Ayaş Ağız — Özcan Gürocak — 1960  
Örencik ve Ahi köylerinin türküleri — Mehmet Tuğrul — 1940 (Bu çalışma daha sonra kitap olarak çıkmıştır).

Ankara Ağız — Süheyla Kozanlı — 1970.  
Ankara Ağız — Meral Daldal — 1970.  
Beypazarı Ağız — Hüseyin Kılıç — 1965.  
Çubuk Ağız — Gülcan Yüceer — 1969.  
Hasanoğlan'dan Derlemeler — Turhan Dökmeçi — 1951.

Haymana Ağız — Ömer Tümen — 1970.  
Kırıkkale Ağız — Jale Orman — 1971.  
Kızılcahamam Ağız — Belma Aygün — 1969.

Polatlı Ağız — Sevgi Özel — 1971.  
Kaynak tarama çalışmalarımızda bu tür eserlere de yer vermeyi amaçlıyoruz.

Dolaylı olarak Ankara Folklorunu konu edinen eserler de var. Kâtip Çelebi ve Evliya Çelebi gibi gezginlerimizin ünlü eserlerinin yanı sıra ülkemizi dolaşan yabancı gezginlerin eserlerinde de Ankara ve özellikleri anlatılıyor. Bu arada Pertev Naili BORATAV'ın «Az Gittik Uz Gittik» adlı masal kitabında Ankara'dan toplanmış masallar, Hamit Zübeyr KOŞAY'ın «Türkiye Türk Düşünleri Üzerine Mukayeseli Malzeme» adlı eserinde Ankara ve ilçelerinin düşün geleneklerine ait veriler bulunmaktadır.

Aşağıda 53 eseri kapsayan bir kaynak dizini daha veriyoruz. Kaynaklar yine alfabetik olarak düzenlenmiştir.

**AKÇURA, Tuğrul**

Ankara — Türkiye Cumhuriyetinin Başkenti Hakkında Monografik Bir Araştırma, Ankara, 1971, Güzel İstanbul Matbaası, 162 S. (ODTÜ Mimarlık Fakültesi Yayınları)

**AKDAĞ, M.**

Ankara Sultan Alaaddin Camii Kapısının

(1) : ÖNERTOY, Dr. Olcay: DTCF Türkoloji Bölümü Çalışmaları, Türkoloji Dergisi, c.1 S.1. 1964

(2) : ÜNVER, İsmail, Türkoloji Bölümü Çalışmaları, Türkoloji Dergisi, c.4 S.1, 1972

da Bulunan Hicri 763 tarihli bir kitabenin tarihi Önemi, Tarih Vesikaları, c.I S.18 İstanbul, 1963

**AKOK, Mahmut — GÖKOĞLU, Ahmet**

Eski Ankara Evleri, (Erzurum Mahallesinde Yusuf Uğraş Evi), Ankara, 1946 (Halkevi Tarih ve Müze Şubesi Yayınları) (Önsöz: Uluğ İğdemir)

**ALTINIŞIK, Necip**

Özçaltı Köyünde Nişan Töreni, TFA, c.13 S.267 Ekim 1971 4612.s

**AR, Dr. Mustafa Selçuk**

Şehir Adı Olarak Ankara, Türk Arkeoloji Dergisi, 2—x c., Ankara, 1960

**ARSEVEN, Celal Esat**

Türk Sanatı (Evler Bölümü), 1928, 116-117 s.

**ARSEVEN, Celal Esat**

L'art Turk, 1938, 89—102.s

**ARSEVEN, Celal Esat**

Türk Sanatı Tarihi (Menşeyinden Bugüne Kadar Mimari — Heykel — Resim — Süsleme ve Tezyinî Sanatlar), İstanbul, Maarif Basımevi, 535-585.s (Meskenler)

**ARSEVEN, Veysel**

Obrukkaya, Ahi Evran Mahallesi, TFA, c.7 S.146 Eylül 1961, 2503.s  
c.7 S.147 Ekim 1961 2534.s

**ASLANOĞLU, İ.**

The Karacabey Imaret Ankara Environmental Design, Ankara, 1967 (ODTÜ Mimarlık Fakültesi Yayınları)

**ASLANOĞLU, İ.**

Ankara Türbeleri, (ODTÜ Mimarlık Fakültesi Arşivi, Basılmamış Tez)

**AŞKUN, Vehbi Cem**

Kuzugüdenli'de Evlenme Töreni, (Ülkü) (III.Seri) C.I S.8 Ağustos 1947 9-10.s

**AYDINOĞLU, Güllü**

Delice—Hacıobası Köyünde Yağmur Duası, TFA, c.II S.226 Mayıs 1968 4743-4744.s  
TFA, c.12 S.252 Temmuz 1970, 5685 - 5686.s

**BEDİ, Nihat**

Ay Hakkında İnanmalar: Ankara'da, TFA, c.4 S.88 Kasım 1956 1405.s

**BENEKAY, Yahya**

Hacı Bayram Veli, İstanbul, 1966, Hüsnütabiat Matbaası, 88 S.

**DAĞLIOĞLU, H. Turhan**

Ankara'da Cenabî Ahmet Paşa Camii ve Cenabî Ahmet Paşa, Vakıflar Dergisi, S.2 Ankara, 1942, Cumhuriyet Matbaası, 478 S.

**DALSAR, Fahri**

400 Yıl Önce Ankara, Ülkü, (III. Seri) c.I S.10 Ekim 1941 9-10.s

**DEMİRAY, M. Güner**

Bedesten Köyü Folkloru (Kırıkkale), TFA, c.10 S.208, Kasım 1966 4956-4957.s  
TFA, c.10 S.211, Şubat 1967 4337.s

**GENÇTÜRK, İsmail Celal**

Sorgun Köyü Saklambaç Oyunu (Güdül) TFA, c.7 S.151 Şubat 1961 2636.s

**GENÇTÜRK, İsmail Celal**

Sorgun Köyü Atasözü ve Deyimleri (Güdül) TFA, c.7 S.153 Nisan 1961 2686.s

**GÖLPINARLI, Abdülbaki**

Hacı Bayram Veli Ankara, 1959, Emek Basımevi, 15 S. (2.b)

**GÖZAYDIN, Dr. Nevzat**

Ankara Efsanelerinden: Çeçtepe Köyünün Taştepe Olması, TFA, c.18 S.345 Nisan 1978 8287-8288.s

**GÜRÇAY, Hikmet**

Ankara — Polatlı Yolu Üzerindeki Hacı Tuğrul Türbesi, Türk Etnoğrafya Dergisi, S.16 1977 54.s

**KANDEMİR, S.**

Ankara Vilâyeti, 1932

**KONYALI, İ. H.**

Ankara Abidelerinden Karacabey Manzumesi, Vakfiyesi, Eserleri ve Tarihi, İstanbul, 1943, c.I

**KONYALI, İ. H.**

Ankara Camileri, Ankara, 1943 (Basılmamış) Vakıflar Arşivi No. 293

**KARADENİZ, Zeria**

Hastalar ve Sanatlar Velisi Hacı Bayram Veli, İstanbul, 1964, Okat Yayınevi, 260 S.

**KOŞAY, Hamit Zübeyr**

Ankara Bahçelievler Semtinin Eski Tarihi, Ülkü (III.Seri), c.I S.8 Ağustos 1947 10-11.s

**Mimar HİKMET**

Türk Evleri, Türk Yurdu, 1929, 17-28 S. 36-47.s

**MUSA KAZIM**

Ankara'da Ahiler Hükümeti, Tarih-i Osmanî Encümeni Mecmuası, 19. cüz. 1 Nisan 1929, İstanbul, Ahmet İhsan ve Şürekası Matbaacılık Osmanlı Şti. 1161-1224.s

**MÜBAREK, Galip**

Ankara Evleri Mimarlar (Muallimler) Birliği Mecmuası, S.8 Şubat 1926

**MÜBAREK, Galip**

Ankara (I.Kısım) İstanbul, 1341, Matbaa-i Amire 54 S. (Umumi Bir Nazar-Kabristanlar-Mescitler-Camiler)

**MÜBAREK, Galip**

Ankara (II. Kısım), İstanbul, 1928, Devlet Matbaası, 64 S. (Kitabeler)

**ONGAN, Halit**

Ankara Şer'îye Mahkemesi Sicillerinde Kayıtlı Vakfiyeler, Vakıflar Dergisi, C. 5 1962, Ankara, Resimli Posta Matbaası, 281 S.

**ONGAN, Halit**

Ankara'nın Bir Numaralı Şer'îye Sicili, 21 Rebiülahir 991 evahirî — Muharrem 992 (14 Mayıs 1583 - 12 Şubat 1384), Ankara, 1958, TTK. Basımevi, XXXIX - 194 S.

**ORAL, Cavit**

Melikşah Köyü (Çubuk) Ülkü (III. Seri), c. I S. II Kasım 1947 37-38 s.

**ORAL, Z.**

Ahi Şerafettin Türbesi ve Sandukası, Türk Tarih Kongresi, Ankara, 1959, Basım 1962.

**OTTO, K.**

Der Mimbar der Arslanhane Moschee in Ankara Anatolia I., Ankara, 1956.

**ÖZ, Tahsin**

Tavanlarımız Güzel Sanatlar Dergisi, No. 5.

**ÖZTOPRAK, Rıza Rifat**

Kürdün Kızı Oyunu, TFA, c. 3 S. 49 Ağustos 1953, 782. s.

**SARIYÜCE, Hasan Latif**

Sorgun Köylerinde Bayraktar Salavatları (Güdül)

TFA, c. 17 s. 342 Ocak 1978 8200 - 8201. s.

TFA, c. 18 s. 343 Şubat 1978 8242 - 8244. s.

TFA, c. 18 s. 344 Mart 1978 8263 - 8264. s.

**SAYGI, Osman**

Ankara Folklorundan: Dügün ve Türküler (Hasanoğlan) TFA, c. 8 S. 166 Mayıs 1963 3059. s.

**ŞENYUVA, S.**

Ankara Türbeleri, DTCF Sanat Tarihi Kürsüsü, Basılmamış Lisans Tezi, Ankara, 1960.

**ŞERAFETTİN**

Ankara'da Türk Asar-ı Mimariye ve Tezyinesi, Hakimiyet-i Milliye Gazetesi, 9 Mayıs 1926.

**ÜLGEN, Ali Saim**

Ankara'da Cenabî Ahmet Paşa Camii ve Türbesi, Vakıflar Dergisi, S. 2 Ankara, 1924, Cumhuriyet Matb. 478. s.

**ÜLGEN, Ali Saim**

Şereflikoçhisar'da Alaattin Camii, Vakıflar Dergisi, c. 5 1962, Ankara, Resimli Posta Matbaası tLd. Şti. 281. s.

**YENER,Enise**

Ankara Erkek Kıyafetleri, Türk Etnoğrafya Dergisi, S. 15 1976 125 - 135 s.

**YENER Enise**

Ankara Erkek Kıyafetleri, Türk Etnoğrafya Dergisi, S. 15 1976 137 - 150. s. (Bu yazı daha önce DTCF Dergisi c. S. 3 Eylül 1955'de yayınlanmıştır).

X

Orta Anadolu'da Nasıl Dügün Yaparlar? Vakıf Gazetesi, 2 Nisan 1927.

**Von VİNCKE**

Plan Der Stadt Angora, Berlin, 1839

**WITTEK, P.**

Ankara'da Bir İlhani Kitabesi, Türk Hukuk ve İktisat Mecmuası, İstanbul, 1931.

**WITTEK, P.**

Zur Geschichte Angoran im Mitte lalter Jakob zum Siebzigsten Geburtstag, Leipzig, 1932.

**WITTEK, P.**

Inschriften von Angora, Türkische Post. 25 Mai. 1929.

## AĞRI DAĞLARI

Derleyen : Doç. Dr. Saim SAKAOĞLU

[Bu sayımızdan itibaren Anadolu'da anlatılan efsanelerimizden seçmeler yaparak meslektaşlarımızın faydalanmasına sunacağız. Bunlardan bazıları tarafımızdan derlenmiştir. Öğrencilerimizin bitirme tezlerindeki efsanelerin de buraya aktarılmasını uygun bulduk. Ayrıca, evvelce çeşitli kitap ve dergilerde yer almalarına rağmen bugün kolayca bulup faydalanamayacağımız bazı metinlerden de örnekler verilecektir. S.S.].

\*\*

Ağrı Dağları ile ilgili pek çok efsane nesilden nesile aktararak günümüze kadar gelmiştir. Yurdumuzda küçüklü büyüklü başka tanınmış dağ olmadığı için, bu iki yüce tepeye pek çok hikâye yakıştırılmıştır. İçlerinde gerçekten çok güzel olanları vardır. Bunlarda Türk halkının zekâ pırıltılarını görmek mümkündür.

Ağrı Dağları sohbet ederlerken, nasıl ol-

## DERGİMİZ 30 YAŞINA BASTI

Dergimiz, elinize almış olduğunuz Ağustos 1978 tarihli, 349. sayısı ile 30 yaşına basmıştır. İlk sayımız Ağustos 1949 da çıkmıştı.

Amacımız, ilk günden buyana Türk Halk Kültürüne katkıda bulunmak, çeşitli dallarda biraraya getirdiğimiz materyalin kaynak olarak, kültür, sanat, düşün ve bilim adamlarınca yeni Türk Sanatının oluşmasında kullanılmasını sağlamaktır.

Bu arada, okuyucularımızın isteğine uyarak, tükenen 39 sayımızın ikinci basımını yapmıştık. Son olarak da son 3 ayda 12 sayımızın daha ikinci baskılarını büyük sıkıntı ve giderlere karşın bastırarak olanağımızı bulduk. Dergimiz, eksik koleksiyonu olan okuyucularımızın ve kuruluşların yanında olduğunu bu suretle bir daha kanıtlamıştır.

Eski - yeni bütün ciltlerimizin tanesi 125, cilt kapaklarımız 25, sayılarımızın tanesi ise 5 liradan gönderilebilecektir. T.F.A.

muşsa aralarında bir anlaşmazlık çıkmış. O gün, daha büyükçe olanı küçüğüne öfkeyle:

«Sen hiç büyümeyesin, hep böyle kalasın!» diye beddua etmiş. Küçüğü de boş duracak değil ya, o da cevap vermiş:

«Senin de başını bulutlar bürüsün, dünyayı göremeyesin!

Her ikisinin de duaları kabul olmuş. Onun için dağlardan biri küçük kalmış. Diğeri lutlu ve tepesi daima karlarla kaplı olarak kaldığı için dünyayı göremez olmuş.

(Turgut Öcal, *İğdir Folkloru ve Etnografyası*, bitirme tezi. Erzurum, 1970, s. 37. Anlatan kayıtlı değildir.)

\*\*

## YILDIRIM TAŞI

Güzel yurdumuz, binlerce köyün düşüncelerini, duygularını dile getiren efsanelerle doludur. Bir ova köyünün efsanesi ile bir dağ köyünün efsanesi arasında tabiat şartlarıyla da yakından ilgili olarak bir hayli değişiklikler vardır. Sarp kayaların yakınlarında kurulan köylerimizde daha çok kayalarla, taşlarla, kaya mezarlarıyla ilgili efsaneler anlatılır. Bu durum bölgenin coğrafyası ile yakından ilgilidir. Böyle bir efsaneyi, «Yıldırım Taşı» efsanesini, şu güzel hikâyesiyle birlikte sunuyoruz.

Erzurum'un Aşkale ilçesinin Kandilli bucağına bağlı Merdiven köyünde siyah renkli büyük bir kaya vardır. Köyün üst kısmında bulunan bu kayaya köylüler «Yıldırım Taşı» adını vermişlerdir.

Anlatıldığına göre bu taş, yağmurlu bir gecede sel suları getirir. Bu taş tam kayalardan aşağı, köyün üzerine yuvarlanacağı sırada bir yıldırım isabet eder. Taş da olduğu yerde, öylece kalakalır.

Bugün o taş hâlâ yerindedir. Köylüler çocuklarını bu taşla korkuturlar. Taş, ayrıca köylüler tarafından mukaddes bir taş olarak da kabul edilir.

(Mücahit Küleri, *Merdiven Köyü Folklor ve Etnografyası*, bitirme tezi. Erzurum, 1972, s. 57, Anlatan: Ali Güney, Merdiven Köyü, 50 yaşlarında (1972 lerde), okur - yazarlığı yok, çiftçi).

## Araştırmalar :

## BAKSI

Yazan : Yıldırım ERDENER

Bazı Orta Asya Türkleri arasında halen yaşamakta olan<sup>1</sup> ve değişik sosyal görevler yüklenmiş olan baksı, şamanın müslüman temsilcisi olarak kabul edilmektedir. Bu yazıda baksı sözcüğünün etimolojisi, baksının görevleri, baksılığın kökeni, duaları, seansı ve diğer bazı yönleri kısaca ele alınmıştır.

Kuşkusuz bu konuların herbiri başlıbaşına bir araştırma konusu olabilecek niteliktedir. Örneklerin çoğunluğu Kazak - Kırgız'lardan alınmış ve baksının hastalıkları iyileştirici görevine ağırlık verilmiştir. Bu arada şaman ve baksı arasındaki ayrılık ve benzerlikler de yer yer vurgulanmıştır.

## SÖZCÜĞÜN ETİMOLOJİSİ

Radioff, sözcüğün Türkçe fiil «bak» kökünden türediğini öne sürmekte ise de, eski Türklerin şamanlık görevini yürütenlere kam dediklerini, bu nedenle baksı ve şaman sözcüklerinin her ikisinin de yabancı kelimeler olması gerektiğini savunan İnan, baksı sözcüğünün Moğol'larda «öğretmen ve müreşit» anlamlarında kullanıldığını eklemektedir.<sup>2</sup> Köprülü da sözcüğün Moğol egemenliği sırasında yayılmış olabileceğini, sonradan Kazak - Kırgız'lar arasına girdiği kanısındadır.<sup>3</sup> Menges ve Poppe ise baksı sözcüğünün Çince kökenli olduğunu, Moğol yönetimi sırasında Uygur'larca kullanıldığını savunmaktadırlar.<sup>4</sup> Schmidt, Ramstedt ve Pelliot da sözcüğün Çince kökenli olduğu görüşünü paylaşıyorlar.<sup>5</sup> Böylece, Radioff dışındaki araştırmacıların sözcüğün Türkçe kökenli olmadığı görüşünde birleştiklerini görüyoruz.

## BAKŞININ GÖREVLERİ

Güney Sibirya'daki bazı Türk kabileleri, destan tipinde büyük türküler söyleyerek avcılık ve balıkçılıkta başarılı olacaklarına inanmakta idiler. Böylece



(pp. 56-57.)

v d  
c-d) Baqqas.

Dali J. Castagne.

J. Castagne, «Magie exorcisme chez...»

Revue Des Etudes Islamiques 4 (1930)

232

233

şaman ve destan tipinde türküler söyleyen şarkıcının görevlerinin birbirine karışmakta olduğunu söyleyen Zhirmunsky, şarkıcı baksı ile şaman arasında zaten çok küçük bir fark görmekte, Orta Asya'da her iki mesleği yapanlara da baksı dendiğini ileri sürmektedir.<sup>6</sup>

Orta Asya Türkleri arasında baksı, çok değişik sosyal görevler üstlenmiştir. Türkmenler arasında herhangi büyüsel gücü ve görevi olmayan halk şarkıcısıdır, kopuz yerine dutar kullanır. Uzbekçede baksı, şaman, doktor ve bilgin anlamlarına gelir ve gerektiğinde kopuz kullanır. Afgan Türkistan'da baksılar büyücülükle uğraşırlar.<sup>7</sup>

Kazak - Kırgız'larda baksının şarkıcı, şair, falcı, hoca, doktor gibi değişik anlamları vardır. O, aynı zamanda din ve halk geleneklerinin de koruyucusudur.<sup>8</sup> Beliaev ise Kazak - Kırgız'lar arasında baksının sadece şaman anlamına geldiğini öne sürmektedir.<sup>9</sup>

#### BAKSILIKIN KÖKENİ

Kazak - Kırgız baksıları mesleklerinin Korkut tarafından kurulduğuna, onun, etrafındakilere şarkı söylemeyi ve çalmayı öğrettiğine inanılır. Baksılarca Korkut, müzikçi, büyücü, falcı, hastalıkları iyi eden evliyedir. Bazı Kazak-Kırgız dualarında bu mesleğin kurucusu ve tüm baksıların koruyucusu Korkut'tan sık sık söz edilmekte ve ondan medet dilenmektedir:

Ata pırım emes ping? Er Mukam endi kolday gör!  
Sen koldasang men munda!  
Su ayağı Erk Korkut, felaketti sen korkut!  
Baksı piri emesping? Közüngü sal, kolum tut.  
Baksı baba sen kolda men sıydam tar colda.  
Babamın piri sen değil miydin? Er Mukan sen yardım et!  
Sen yardım edecek olursan ben buradayım.  
Su ayağı Er Korkut, felaketleri sen korkut!  
Baksıların piri sen değil miydin? Gözünü sal, kolumu tut!  
Baksı baba sen yardım et (sana) dar volda sıydam. 10

#### İSLÂM DİNİ VE BAKSI

Şamanın aksine baksı, İslâm dinini kabul etmiştir, fakat din liderleri ona mümkün olduğu kadar az intellektüel ve dinî görevler bırakmışlar, onu görmemezlikten gelmişlerdir. Müzik yapmanın ahlâk bozucu olduğunu,<sup>11</sup> ayrıca O'nun şeytanlarla da ilişkide bulunduğunu, ona inananların büyük günaha gireceklerini etrafa yayan hocalar, Allah'la kul arasındaki aracılık görevlerini baksıya kaptırmamaya çalışmışlardır.

Baksılar ise mesleklerini hocalara karşı savunabilmek için çeşitli yollar denemişlerdir. Örneğin Tarancı (Yeni Uygur) Türkleri «baksı-

lık risalesine» göre mesleklerinin pirinin Hazreti Fatma olduğunu ve onun tüm baksıları koruduğunu öne sürerler. Sözü edilen bu risaleye göre: «Birgün Hazreti Fatma bir ağacın gölgesinde oturuyordu. Havadan bir kuş gelip bu ağacın bir dalına kondu, dal derhal kurudu. Bu menhus kuşun gölgesi Fatma'nın üzerine düştü, Fatma hastalandı. Hekimlerin ilacı fayda vermedi. Tanrı tarafından kırk eren geldi. Bu erenler bir tuğ dikip etrafında dolaştılar. Fatma iyileşti. Böylece baksılık Hazreti Fatma'dan baksılara kaldı.»<sup>12</sup>

Tarancı baksıları, Kırgızların ünlü destan kahramanları Manas ve kırk yoldaşı ile baksılık risalesindeki Hazreti Fatma'yı iyileştirmek için Tanrı tarafından gönderildiği söylenen kırk eren arasında bir ilişki kurmuşlardır.

#### BAKSININ ÇALGISI

Şaman davulunun aksine büyücü ve şarkıcı baksının vazgeçilmez müzik aleti kopuzdur. Baksılar bu çalgının Korkut tarafından bulunduğu inanılır. Ölümünden sonra Korkut'un çalgısı mezarının üzerine bırakılmıştır. Söylentiye göre kopuzundan, uzun yıllar her cuma günü ustasının anısına kederli ezgiler duyulmuştur.<sup>13</sup>

Slobin'e göre, kopuz, dizler arasında tutulur ve at kılından yapılmış bir yayla çalınır. Çalgının tümü tek bir parça ceviz, ya da huş denilen (Betula) bir tür ağaçtan yapılır. Bükülmüş at kılından yapılmış genellikle iki, bazan üç teli vardır.<sup>14</sup>

Çalgının hangi ağaçtan ve nasıl yapıldığını, baksının çalgısından beklentilerini aşığıdaki Kazak-Kırgız duasından açıkça anlamak mümkündür:

Çalgılanda bar kaday çalısam calgap cibey ber!  
Ey kobuzum, kobuzum! abden de bolca domuzum!  
Üyenkinin tübünden oyup algan kobuzum!  
Karagayning tübünen kayırıp algan kobuzum!  
Kızıl karçem tobulgu çasık kılğan kobuzum!  
Cüyrük atting kuyrugun içek kılğan kobuzum!  
Taşka çıkkan ırğaydan kulak kılğan kobuzum!  
Abden de bolca domuzum!...  
Osu balm kelmese ayaktan sözge könbese  
Kulagıngdı burayım, kötürüp cerge urayın  
Ey var Tanrım yanıldığımda yalvarsam kuvvet ve gayret ver!  
Ey kopuzum, kopuzum! İyi tayin et. İyi haber ver domuzum!  
Üyenki ağacının dibinden (gövdesinden) oyarak alınmış kopuzum!  
Kızıl çalı (tobulga) dan perdeni yaptığım kopuzum.  
Yürük atın kuyrugunu (kılını) tel kıldığım kopuz!  
Taşa biten «ırğay» çalından kulak yaptığım kopuz!  
İyi tayin et. İyi haber ver, domuzum!  
Bu falım eğer çıkmazsa, söylenen söze itaat etmezsen,  
Kulağımı burayım, (seni de) kaldırıp yere vurayım.<sup>15</sup>

Halk ve baksılar kopuzun büyüsel gücü olduğuna inanırlar. Onsekizinci Yüzyılda yaşamış Kırgız-Kazak baksı Barlıbay hakkında anlatılan efsane bu inancı açıkça göstermektedir:

Barlıbay'ın dinsel törenlerde kullandığı kopuz, toplantılarda atlarla yarışır, güreşçilerle güreşir kazanırmış. Bir törende Barlıbay kendi kopuzunun da yarış başlanacak yere konulmasını istemiş. İsteğini yerine getirmişler fakat, kopuzunu yarış başlanacak yere koymak yerine sıkıca bir ağaca bağlamışlar. Bunu duyan Barlıbay kopuzunu baksı duaları okuya-

rak geri çağırmış ve kopuz ağacı kökünden sökerek tüm atların önünde gelmiş.<sup>16</sup>

#### BAKSININ DONATIMI VE GİYSİSİ

Baksı ve şamanın dinsel törenlerde kullandıkları aletler dikkat çekecek bazı benzerlikler gösterir. Örneğin; kötü ruhları kovarken şamanın kullandığı kılıca takılan demir halkalar baksının kopuzunda ve esasında yer almıştır. Tören esnasında baksı, bunları sallayarak demir halkalardan sesler çıkarır.<sup>17</sup>

Kazak-Kırgız baksıların kullandıkları ne özel bir giysileri vardır, ne de yedi kat göğe çıkmak için kuşa dönüştüktüklerini düşünürler. Fakat sembolik önemi olması gereken kuş tüyleri (özellikle baykuş tüyleri) baksının esasını ve külahını süsler. «Kazak-Kırgız baksı koyun, ya da tilki derisinden yapılmış arkaya doğru sarkan ve «malakhai» denilen geleneksel bir külah taşar.»<sup>18</sup>

#### KADIN ŞAMANLAR

Eski çağlarda şamanlık mesleğinin sadece kadınlar tarafından yürütüldüğüne dair bazı belirtiler vardır. Donner'e göre özellikle Tonguzlar arasında kadın şamanlar yaygındır. Kırgız Manas destanında geleceği haber veren şamanların büyük çoğunluğunu kadınlar oluşturur. Yakut şamanların kullandıkları kaftanın ön kısmında kadın göğüslerini andıran iki yuvarlak madeni daire vardır. Eğer Yakut şaman özel giysi bulamazsa kadın elbisesi giymekte sakınca görmez. Aynı eğilim Kazak - Kırgız şaman-

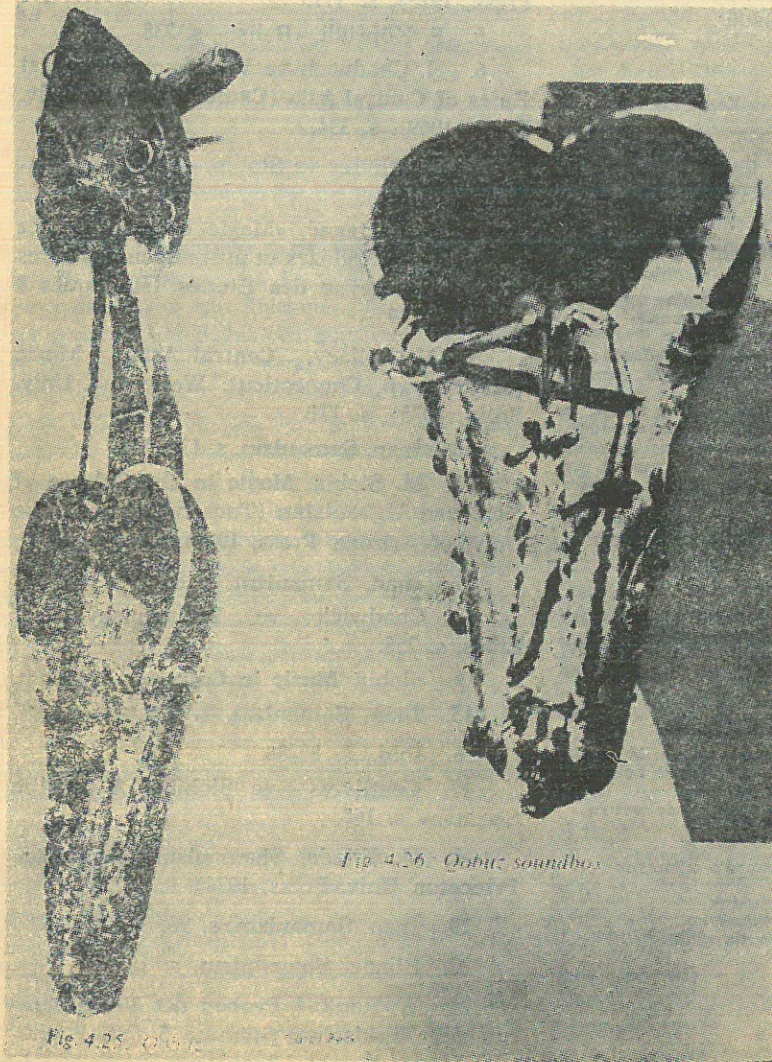


Fig. 4.26 - Qobuz soundbox

ları arasında da gözlenmiştir. İslâm dininde erkeklerin saçlarını traş etmeleri dinsel bir gelenek olmasına rağmen şaman ve baksıların saçlarını uzatmaları doğal karşılanır. Kesseler de bir tutam uzun saç bırakırlar.<sup>19</sup>

### AK VE KARA BAKSI

Altay Türkleri şamanlarını ak ve kara kam diye ikiye ayırırlar. Mitolojiye göre ak, kara kamdan daha öncedir.<sup>20</sup> Manas destanında doğumda yardım etmesi için bir kara baksının çağrıldığından söz edilmektedir.<sup>21</sup> Böylece ak ve kara kam gibi, ak ve kara baksıların da var olduğunu düşünmek mümkündür.

### BAKSI OLMA

Castagné'ye göre Kazak-Kırgızlar arasında baksılık babadan oğula geçmektedir. <sup>22</sup> Halbuki aşağıdaki Kazak-Kırgız duasından baksılığın her zaman miras yolu ile geçmediğini, hatta baksı olmak istemeyen kişinin istemediği halde bu işi yapmaya zorlandığını görüyoruz:

Castagné'ye göre Kazak-Kırgızlar arasında baksılık babadan oğula geçmektedir. <sup>22</sup> Halbuki aşağıdaki Kazak-Kırgız duasından baksılığın her zaman miras yolu ile geçmediğini, hatta baksı olmak istemeyen kişinin istemediği halde bu işi yapmaya zorlandığını görüyoruz:

Karagay kobuz kolga aldım abı cılanday tolgandım  
Bu kobuzum sınımadı garip canım tınmadı  
On besimde cabıstı cırmıda tabıstı  
Könbeş işke köndürdü kuv ağaçka töndürdü  
Kök kıymdı börte atım, altı kulaç ala atım

Çam (tahtasından) kopuzumu elime aldım, şu  
vılay gibi dolandım döndüm...  
Bu kopuzum kırılmadı, garip başım rahat durmadı.  
(Bu ruh) on beş yaşında iken bana yapıstı, yirmi  
yaşında buluştu, istemediğim işi yapmaya mecbur etti, kurumuş  
ağaca esir etti.  
Gök giyimli kı atım, altı kulaç ala atım.<sup>23</sup>

### BAKSI DUALARI

Programın en büyük yararlarından biri, bilinmeyen yörelerin halk oyunlarına ve türkülerine ağırlık verilmesi olabilirdi. Gözlerimiz, Maraş, Kastamonu, Mudurnu, Siirt, Aydın, Konya, Eğin, Kemah ve Kars ekiplerini aradı durdu. Ayrıca, yurdumuzda güzel ekipleri bulunan yurt dışı Türklerinin oyunlarıyla ilgili bir program da yapılmalıydı.

Türkülerimiz konusunda verilen bilgilerin seviyesi iyi ayarlanmamıştı. Türkülerin ritm özellikleri Türkiye'de kaç kişiyi ilgilendirir? Bu işin uzmanları bu bilgileri zaten bilir. Unutmamak gerekir ki, TV Türkiye'de en az 20 milyon kişiye hitap ediyor. Vereceğimiz bilgiler en az yüz bin kişiyi ilgilendirmeli. Ülkemizin halk müziği yapısını 67 ile ayırarak inceleyen ve türkülerini Aydın türküsü, Gaziantep türküsü diye damgalayan yanlış anlayış bu programla da sürdürülmüştür.

Gene, halk oyunları ekiplerimizin kıyafetlerini iki kere iki dört eder gibi tanımlayan yanlış anlayış bu programda da görülmüştür. Yörelere kıyafet zenginliğini ve mevsimlere göre değişen kıyafetleri bir yana itip, uzmanların karşısına gelen kıyafeti, kıyafet yasası şekline getirip anlatmasını hoş karşılamadık. Daha doğrusu, böyle bir programı TRT'den, herhangi bir yapımcıdan beklerdik de, yıllardır bu konuda çalışan meslektaşımızdan beklemezdik.

Kazak - Kırgız baksı duaları genellikle Allah, Muhammed, Kuran, çeşitli peygamberler (Davud, Nuh, Adem, İbrahim) ve evlialardan söz ederek başlar:

Sıynaym birinci kудay, ikinci sıynaym Mukamber  
Biringe biz kul bolduk biringe ümmet bolduk  
Üçüncü, tengrim, tört yar meşavik,  
Cüz cırme tört peygamber, Mekke de evliya  
Medine de evliya,

Önce Tanrıya sonra Muhammed'e sığınayım  
Üçüncü, Tanrım yarâ  
Biringe kul öbürüne ümmet olduk  
Yüzyirmidört peygambere sığınayım.  
Mekke de evliyadır. Medine de evliyadır. <sup>24</sup>

(Devamı var)

1. M. ve P. Centlivres, M. Slobin, «A Muslim Shaman of Afghan Turkistan, «Ethnology 10 (1971) s. 160.

2. A. İnan, Şamanizm (Ankara: T.T.K. Basımevi, 1972), s. 75.

3. F. Köprülü, «Bahşı», «İslam Ansiklopedisi 2 (İstanbul: Maarif Matbaası, 1944), s. 237.

4. K. H. Menges, The Turkic Languages and Peoples Cilt 15 (Wiesbaden: Harrassowitz, 1968), s. 168 - 175.

N. Poppe, Introduction to Altaic Linguistics Cilt 15 (Wiesbaden: Harrassowitz, 1965). Zikreden: Beliaev, Central Asian Music Middletown, Connecticut: Wesleyan Univ. Press, 1975), s. 171.

5. F. Köprülü, «Bahşı», s. 238.

6. N. Chadwich ve V. Zhirmunsky, Oral Epics of Central Asia (Cambridge: The Univ. Press, 1969). s. 334.

7. Contlivres ve Slobin, «A Muslim Shaman,» s. 161.

8. J. Castagné, «Magie exorcisme chez les Kazak - Kirghizes et autres peuples turcs orientaux,» Revue des Etudes Islamiques 4 (1930), s. 99.

9. M. Beliaev, Central Asian Music (Middletown, Connecticut: Wesleyan Univ. Press, 1975), s. 171.

10. İnan, Şamanizm, s. 136, 142.

11. M. Slobin, Music in the Culture of Northern Afghanistan (Tucson, Arizona: The Univ. of Arizona Press, 1976), s. 50.

12. İnan, Şamanizm, s. 86.

13. Chadwick ve Zhirmunsky, Oral Epics, s. 258.

14. Slobin, Music in Culture, s. 248.

15. İnan, Şamanizm, s. 135.

16. İbid., s. 87-88.

17. Centlivres ve Slobin, «A Muslim Shaman» s. 160.

18. M. Eliade, Shamanism (Princeton: Princeton Univ. Press, 1974), s. 157.

19. İnan, Şamanizm, s. 90.

20. Eliade, Shamanism, s. 185.

21. W. Radloff, Proben der Volksliteratur der Türkischen Stämme 5 (St. Petersburg: 1885), s. 467 - 468.

22. Eliade, Shamanism, s. 20.

23. İnan, Şamanizm, s. 137. 236

### Televizyon'da İki Dizi Program :

## «OYUNLARIMIZ—TÜRKÜLERİMİZ» VE "DIMIDAN,,

— I —

Yazan : Nail TAN

Milli Folklor Araştırma Dairesi Başkanı

Geçtiğimiz aylarda (Ocak - Nisan 1978) TV'da 15'er gün ara ile «Oyunlarımız ve Türkülerimiz» dizi folklor programı yayımlandı. Ülkemizde folklorla ilgilenenlerce ilgiyle izlenen dizinin arkasından İzmir TV'nun hazırladığı «Dimidan» dizisi başladı. TV seyircilerinin hep aynı halk oyunları ekiplerini seyrede seyrede usandıkları bir sırada yeni yaklaşımlarla hazırlanan bu programları sevinçle karşıladık. «Dimidan» üzerinde söyleyeceğimiz fazla bir şey yok. Yeni başladı, uzunca bir süre izleyeceğiz. Bu yazımızda «Oyunlarımız ve Türkülerimiz» programı üzerinde duracak iyi ve kötü yanlarını ortaya koymaya çalışacağız. Eleştirilerimizin tek amacı bundan sonra yapılacak bu tür programlara ışık tutmaktır.

TV için hazırlanan halk oyunları programlarında «Oyunlarımız ve Türkülerimiz»e gelinceye kadar daima işin kolayına gidilmiş, bir kültür programında duyulması gereken endişelerin hiçbiri duyulmamış, Ankara, İstanbul ve İzmir'deki halk oyunları derneklerinden herhangi biriyle ilişki kurmuş bir TRT görevlisinin bulup getirdiği ekipler sık sık ekrana çıkarılmıştır. Yerel (mahalli) ekiplerin ekranda görülmeleri ise rastlantılara bırakılmıştır. Böylece, kırsal kesimin, taşranın oyunları büyük kentlerin tekeline alınmıştır. Büyük kentlilerin taşradan, kırsal kesimden geldiklerini, bu nedenle oyunları bildiklerini söyleyerek olayı olağan göstermeye kalkmak, kültür değişmesi olgusunu inkâr etmek olur. «Oyunlarımız ve Türkülerimiz» programında yerel halk oyunları ekiplerine, uzun yıllar esirgenen imkân verilmeye çalışılmıştır. Programın en olumlu yanı budur. Diğer yandan yerel sanatçılardan bazılarını da bu programda dinlemek fırsatını bulduk.

Amacının Türk halk oyunlarını ve türkülerini çeşitli özellikleriyle tanıtmak olduğunu sandığımız dizi programda, iki uzman (Nida Tüfekçi ve Şerif Baykurt) konuşturularak kısa bilgiler verildi. Oyunlar seyredilmek, türküler dinletilmekle kalmadı, özellikle yeni kuşaklara bazı kültürel bilgiler verilmiş oldu. Program bu yönüyle de olumluydu.

Öteden beri hem yazar, hem söyleriz. TRT'de iyi kültür programı yapımcısı yok diye. Kül-

Program sırasında kameranın imkânları iyi değerlendirilmemiş. Oyunların figürleri ve ekiplerin kıyafetleri yakın çekimle çok iyi anlatılabildi. Nitekim «Dımıdan» programında İsmail Özboyacı figürleri ve kıyafetleri anlatırken kameranın imkânlarını da çok iyi değerlendiriyor.

Stüdyo çekimleri, bazı teknik kolaylıklar getirerek film kalitesinin yükselmesini sağlıyorsa da, oyunları doğal ortamından, olayların içinden soyutlaması bakımından da yapay (suni) bir gösteri şekline getirmektedir. Ekiplerin bir çoğunda stüdyonun sıcak havasının da katılmasıyla asık suratla, zoraki bazı hareketleri yapan oyuncular görülüşünün nedeni bu olsa gerek. Oyunların ve türkülerin, oynadıkları, söylendikleri yerlerde ve konularına, oynanış yerlerine uygun ortamlar içinde TV programı haline getirilmesi daha uygun bir hareket olup, dikkatli bir çekimle teknik hataların da azaltılması mümkündür. Kuru kuruya oyun nerede görülmüş? Toplumunu oynamaya sevk eden nedenler nelerdir? İsmail Özboyacı, oyunların konularına ve oynadıkları yerlere uygun mizansen hazırlamakla bu eksikliği gidermeye çalışıyor, oyuncularını da rahatlatıyor.

Barlarla ilgili bir program beklerdik (Böyle bir program yapıldı da biz seyretmediysek bu eleştirimizi geri alırız).

Konunun uzmanları program yöneticisi ve sunucu olmuşlarken, oyunların ve türkülerimizin kökenleri üzerinde biraz bilgi verselerdi iyi olurdu.

Sayın Nida Tüfekçi ve Sayın Şerif Baykurt'a TRT'nin, istedikleri her ekibi ve yerel sanatçıyı Ankara'ya çağırma, stüdyoda prova yaptırma ve yeterli zaman imkânlarını verdiğini sanmıyoruz. Program üzerindeki bu genel değerlendirmemizden sonra, her program üzerinde ayrı ayrı duracağız:

#### 16.1.1978 gecesini yayınlanan program:

— Mahallinden getirildiği belirtilen oyun ekipleri, çalgıcıların dışında zayıftı. Program için, özellikle yaşlı kişilerden oluşan, mahallin en kuvvetli ekiplerini çağırma gerektirdi.

— «Trakya ağzıyla türkü söyleyecek» diyerek sunulan genç türkücü, Trakya ağzını vermekten çok uzaktı.

— Ekiplerin kıyafetleri yasa maddeleri gibi tanımlandı, Trakya'nın kıyafet zenginliği birkaç çeşide indirildi. Programın adı «Yaşayan Oyunlarımız ve Türkülerimiz» olsaydı ve programın başında, «günümüzde oynanan oyunlarla söylenen türkülerin bozuk ve eksik yanlarına dikkat

edilmeksizin olduğu gibi tanıtılacağı» belirtilseydi bu yazıyı yazmaya hiç gerek görmezdik.

— Kalıplaştırma ve bu kalıbı oyunların aslı gibi gösterme hatası oyuncu sayısı ve hareket akışında da yapıldı. Ekibin sahnedeki oyunları sunuş şeklini folklorik bir olgu kabul edemeyiz. Halk kültüründe daima yaratıcılık, özgünlük, göze hoş gelen bir dağınıklık egemendir. Oyuna katılanlar ikişerli mi, üçerli mi olduklarına dikkat etmezler. Meydanda oynanışa, odada oynanışa göre oyuncu sayısı ve oyuna katılma şekli değişir.

— Programda radyo sanatçılarına daha çok yer verildi. Bu program bir folklor programıdır. Diğer günlerde ekranı bol bol işgal eden sanatçıların yerine köylü ve kasabalı sanatçıları alarak program yapılsaydı daha ilgi çekici olurdu. Bu takdirde, denetimden geçmeyeceği ileri sürülebilir. Denetimde en büyük rolü programın sunucularından Sayın Nida Tüfekçi oynadığına göre bu engel de kolaylıkla aşılabildi. Halkın sanatını hem hor gör, hem de al, başkasına uygulatarak değerli gör. Bu çelişkiyi ortadan kaldırmak gerek.

#### 30.1.1978 gecesini yayınlanan program:

— «Türkmen Yörükler» sözü doğru değil. Konar - göçer Türkmenlere verilen «Yörük, Yürük» adı başka etnik gruplar için kullanılmadığına göre, hem Yörük, hem de Türkmen demenin gereği yok.

— «Seymenler» Ege bölgesinde oynanan oyunlar arasında sayıldı. Kula'da Seymen (Seyman) adlı bir oyun oynandığını (eskiden) Mahmut Ragıp Gazimihal'in Yurt Oyunları Kataloğundan (MFAD Arşivi) öğreniyoruz. Seymenler denen oyun bu mu yoksa?

— Burdur Aziziye Köyü'nün bağlama, sipsi ve kabak kemaneden oluşan halk çalgıları topluluğu çok güzeldi. Halk çalgılarımızdan cura ve sipsi tek olarak da iyi çalıcılar tarafından çalındı. Ünlü Topal Ramazan'ın üç tellisini dinleydik Ege Bölgesinin çalgılarını da iyi tanıyacaklıktık.

— Zehra Bayatoğlu'nun türküsü ve Muğla Günlükbaşı Köyü Samah ekibi de iyiydi.

— Uşak'tan örnek oyun ekibi olarak sunulan İspanyol giyimli zeybek ekibine sadece güldük. Zeybek ne hale gelmiş diye? Bu programı seyreden folklorcular, etresi gün sanki ağız birliği etmişlercesine bu olayı konuştular.

#### 13.11.1978 gecesini yayınlanan program:

— Bu programda elleri arkada bağlanmış,

koyu renkli sahne kıyafetindeki erkekler koro-sundan zeybekler dinledik. Folklor programına bu tür bir giyim ve robot gibi duran sanatçılar yakışmıyor. Zeybek kıyafetine bürünmüş bir koro ve sanatçılar düşünülemez miydi? Saksıda yetişen çiğdemle, kırdada yetişen çiğdem aynı mıdır?

— Balıkesir Pamukçu Köyü'nün zeybekleri her zamanki gibi göz doldurdu. Programa çıkan tüm oyun ekiplerinde böyle yaşlı ve oyunu havasına uygun bir şekilde oynayan oyuncular bulunsaydı, program belgesel bir değer de taşırdı.

— Bergama Halk Eğitimi Merkezi'nin Vehbi Yazıcıoğlu Efe yönetimindeki erkekler ekibi iyiydi. Kızların ise kıyafetleri güzeldi, fakat oyunlarında canlılık yoktu. Spor yapar gibi, sıkıntıdan patlayan insan görünüşüyle zeybek oynanmaz.

— İzmir merkezindeki bir derneğin kız ekibinin sunduğu oyunlar da canlılıktan yoksundu. Oyuncular, oyunların havasına ruhlarını ve bedenlerini vermedikçe yapay hareketlerden öte bir şey gösteremezler.

— İnce Mehmet, Gündüzbeyi Havası gibi zeybeklerin doğuş öykülerine kısaca değinilebilirdi. Ödemişli Mehmet Bulanlar gibileriyle programın sürdürülmesi, radyo sanatçılarına daha az yer verilmesi programın folklorik değerini artıracaktı.

#### 27.11.1978 gecesini yayınlanan program:

— Bu programda, diğer programlara nazaran Sayın Tüfekçi ve Baykurt'un rolü bir TV sunucusundan pek farklı değildi. Oynayacak ekiplerin, çalgıcıların ve türkü söyleyeceklerin adlarını, yapacaklarını belirtmekle yetindiler.

— Göreleli Sırrı Öztürk'e kemeç, Hemşinli Remzi Bekâr'a tulum ve Kasım Gürsoy'a kaval çaldırılması yerinde oldu. Halk çalgılarımızın solo ezgilerle tanıtılmasını beğendik.

— Cemile Cevher'in türküsü ve Alican Yılmaz'ın yayla havası güzeldi.

— Artvin'de nanay ve yalı oyunlarının oynandığı belirtildi. Seyircilerin pek bilemeyecekleri bu oyunlara ilişkin örnekler verilmeliydi.

— Akçaabat Halkevi'nin oyun ekibi güzeldi. Ekip davulcusunun da, horona göze hoş gelen hareketlerle katılması, ayrı bir renk kattı.

— Şahin Gültekin'in okuduğu «Çarşamba'yı sel aldı» türküsünün öyküsüne kısaca değinilebilirdi.

— Tokat Halk Eğitimi Merkezi halk oyun-

ları ekibinin kıyafetleri ve oynadığı oyunlar iyiydi.

#### 13.11.1978 gecesini yayınlanan program:

— Halaylara ilişkin kısa bilgi verildikten sonra Çorum halk oyunları ekibinden askere gidişi anlatan Çorum Halayı seyredildi. Ekip cansız ve tutuktu.

— Sivaslı Aşık Ali Metin'in «Aşıklar eski melodilere yeni sözler döşer» sözünü her aşık türküsü için kabul etmek mümkün değil. Kendisi bunu yapabilir, fakat her aşık yapmaz. Halk türkülerimizin ezgi zenginliğini aşıklara borçlu olduğumuzu unutmamalıyız. Söylenen doğru olsaydı 500-600 ezgiden başka ezgimiz olmazdı.

— Sayın Baykurt'un Ankara Kulübü Seymenlerinin «Yandım Şeker» oyununu sunarken söylediği «Üçer üçer oynuyorlar. Bu üçlü düzen Türkiye'de başka bir yerde görülüyor», sözlerini de folklorik gerçeklere aykırı buluyoruz. Üçerli gruplara oynama kalıplaşmış bir halk oyunu geleneği olmayıp koreografik düzenleme sonucu ortaya çıkmıştır. Seymenlerin geleneksel oyun düzeni dairedir. Üçlü gruplar, kontrol kolaylığı ve alan kaplamak için oluşturulmuştur. Ekip 4, 5 kişiden de oluşabilir ve bir oda içinde de oynanabilir. Bu taktirde, biçim mutlaka 3'erli grup olmayacaktır. Nitekim, ekip oynarken üçlü düzenden, karşılıklı 6'şar kişilik iki sıra haline geçti ve yarım daire düzeninde de oynu bitirdi.

— Yaşlı kişilerden oluşan seymen ekibinin oyunları güzeldi. Kılıçlı oyunları da bu ekipten seyretmeyi dilerdik.

— Sivas Halkevi ekibi kuvvetli bir ekip değil. Özellikle kızlar hiç iyi değildi. Erkekler devamlı birbirlerinin ayaklarını gözlüyorlar. Vakkur, kendinden emin Sivaslı delikanlılar gitmiş, yerlerini asık suratlı, sinirli gençler almış. Sadece halaybaşı iyiydi. Program yapımcıları kavga eder gibi halk oyunu oynanmayacağını hatırlatmalıydı. Ekiplere yön vermedikçe, hatalarını düzeltmedikçe çekime başlanmamalıydı.

— İç Anadolu Bölgesinin tanınmış aşıkları, folklorcuları sayıldı. Diğer bölgelerde es geçildi. Programın plansız, gelişigüzel hazırlanmış kanısını uyandırıyor bu durum.

— Rifat Balaban ve Burhan Gökalep'in bağlama soloları, Keskinli Hacı Taşan ve Alacalı Ali İhsan Erdoğan'ın bozlakları programa olumlu renk kattı.

— Çankırı, Yozgat, Kırşehir, Kayseri oyunlarını seyirci ne zaman izleyebilecek?

(Devamı var)



## DELİKİZ VE GELİN—KAYNANA OYUNU

Derleyen : Mehmet GÖKALP

### DELİKİZ OYUNU :

Delikiz oyunu Bayburt ve köylerinde taklidi bir oyun olarak oynanır. Genç bir kız hem türkü söyler hem oynar, diğer kızlar da ona sualier sorup 'Delikiz'i kızdırırlar. O da kör total veya çolak taklidi yaparak oynamasına devam eder.

Oyuna def, iney veya davul-zurna eşlik eder.

### KIZLAR :

Delikiz sinin geliyor  
Delikiz sinin geliyor.

### DELİKİZ :

Sinide neler geliyor  
Sinide neler geliyor?

### KIZLAR :

Delikiz sinin geliyor,  
Sinide yüzük geliyor.

### DELİKİZ :

Kurbanız olım komşular  
Hayranız olım komşular  
Haniye niye gelmedi?  
Haniye niye gelmedi?

### KIZLAR :

Geldi de geri döndüler  
Geldi de geri döndüler.

### DELİKİZ :

Kurbanız olım komşular  
Hayranız olım komşular  
Ne kusurumu buldular  
Ne kusurumu buldular?

### KIZLAR :

Ayağı total dediler  
Ayağı total dediler

### DELİKİZ :

Kurbanız olım bir bakın  
Hayranız olım bir bakın  
Haniya bunun totalı  
Haniya bunun totalı?..

Oyun «koluna çolak dediler», «sırtına kambur dediler», v.s. şekilde sürer.

Delikiz'a gelen sinide kemer, papuç, altın gibi çeyiz eşyası olduğu söylenerek oyun bir kaç kere tekrarlanır.

### GELİN ile KAYNANA OYUNU

Bu oyun düğünlerde gelinin karşısında oynanır: Bir kız gelin olur, birisi de kaynana. Önce gelin, sağ elinin baş parmağını işaret parmağı ile bitiştirerek avazla söyler:

### GELİN :

Kaynana, çiğeri kediler yedi...

### KAYNANA :

«Akşamlar olsun görürsün» dedi.

### GELİN :

Akşamlar oldu kocam eve geldi:  
«Getirin çiğeri yiyelim» dedi.

### KAYNANA :

Oğulcuğum çiğeri kediler yedi  
«Çağırın imamı gelsin» dedi.

### GELİN :

Yatsılar oldu imam eve geldi  
İki kuruş on para nikâhıma verdi

Gelin bu dizeleri iki kere söyler ve oyuna devam ederken kediyi suçlar :

### GELİN :

Ah şu kediyi tutu tutuversem  
Dar ağacından ası asıversem  
Mahkemelere satı satıversem.  
Dar ağacından ası asıversem.

Bu oyun daha çok Artvin - Yusufeli yöresinde kadınların yaptığı düğün şenliğinde oynanır ve yeni gelinin gittiği evde yiyeceklere, eşyalara iyi bakmasını telkin eder.

Düğünden sonra gelin damat evine uğurlanırken annesi veya halası :

«— Aman kızım gittiğin eve zarar verme... Malyemizin gelini gibi ocakta ateş var iken kibrit yakma, sonra boşarlar.» diye de nasihat verdikleri olur.

Delikiz ve kaynana - gelin oyunları eğlendirici, gülüdürcü niteliktedir. (\*)

(\*) Mahallinde tesbit ettiğimiz şekilde yayınlarız.

## AFGANİSTAN'DA ETNİK GRUPLAR VE KÖKENLERİ

— 2 —

Yazan : Donalt N. WILBER

Türkçesi : Oğuz AKTAN

Ama, onları izleyen gruplar çadırda yaşayan göçebe çobanlardı. Yaşamlarını hayvanlarından çıkarırlardı. Her göçebe grubun Afganistan'a girerken yerleşik halkla karşılaşması ve yavaştan tahıl ekimine başlaması beklenirdi.

Hindhu - kush dağlarının kuzeyine düşen bölgede yaşayan göçebelerin geleneksel çadırı dağların güneyinde yaşayanların çadırından tümüyle değişiktir. Kuzeydeki Türk ve Türk Moğol boylar Orta Asya'nın tipik çadırı 'yurt' larda yaşar. Yurt, kubbe biçiminde, taşınamayacak kadar ağır tahta bir kafes örgüsü ve bunun üstüne çekilen keçe parçalarından oluşan bir çadırıdır. Dağların güneyinde kalan boyların kullandığı çadır İranlılara özgü bir çadır türüdür. Direk - desteklerin üzerine uzun perde gibi gerilmiş kara keçi kılından yapılmış dikdörtgen biçiminde çadırlardır (pavillon).

Afganistan'da yaşayan halklar içinde önde geleni Pushtunlardır. Ki bunlar genellikle «gerçek Afganlılar» diye bilinir. «Afgan» adı, Afganistan'ın şimdiki sınırları içindeki bir yerliyi tanımlamada kullanılmazdan önce yalnızca bunlar için kullanılırdı. Hükümet nüfus hakkında şimdikiye değin en ufak bir rakam bile vermemekle birlikte Pushtunların, şimdiki nüfus toplamının %50 veya 60'ını oluşturdukları söylenir. Bu halkın kökenleri bilinmemektedir. Bir menkıbeye göre filan ülke kralı Sarul, Levi aşiretinden bir kadınla evlenir. Bu evlilikten olan kızı İramiah'ı Davud'la evlendirir. Onların oğlunun da adı Afghana'dır. Afghana babası Davud'a, Kudüs'teki tapınağı kurmasında yardımcı olur. Felâket İsrail oğullarının başına çöktüğünde Afghana kırk oğluyla birlikte Ghur tepelerine doğru iz sürer, ordan da Afgan tepelerine kadar gider. Bu öykü, İsrail'in Kayıp Aşiretleri rivayetleriyle Afganlar arasında bağlantı kurar.

Bu inanış, güney - batı Asya'daki Orta Asya aşiretleri arasında çok sıkı rastlanan Afganlar İslâm olduktan sonra Afgan soykütüğünün İslâma ve İncile uydurulması

çabalarından çıkmıştır. Moğollar da örneğin İran'a yerleştiklerinden 50 yıl sonra Nuh peygamberi atalarından biri olarak göstermek amacıyla soykütüklerini genişletmişlerdir. Afganların aslında Hıristiyan çağı henüz başlamadan hemen önce ve başladıktan sonraki yüzyıllarda Orta Asya'dan çıkarak İndüs vadisine göçen kimi boyların (kavimlerin) torunları olduğu düşün-



Afganistan'da 1976 da yapılan bir Özbek Düğünü'nde davul - zurna çalınırken...

cesi akla yakındır. Kimler olduğu bilinmemekle birlikte, güney - doğu Afganistan'ın ilk sakinleri de Pushtunların ataları sayılabilir.

Tarihte Afgan (Avagana) adı ilk kez 6. yüzyıl başlarında yaşamış bir Hintli gökbilimci, Varaha Mihira'nın Brhat-Samhita adlı yapıtında geçmiştir. Az sonra da Çinli gezgin Hiuen-Tsang, Süleyman dağlarında yaşayan bir A-po-kien aşiretinden sözeder. Afganların sözünün edildiği ilk İslâm yazılı kaynakları Hudud-al - Âlam (İS 982), Tarikh-i Yamini ve Biruni'nin notlarıdır. Hintlilerin verdiği ad, Pathan, 6. yüzyıla dek bilinmez. Fakat Pathan adı

nın birden kullanılmaya (Pushtun'un çoğulundan— Pushtana) başlanması çok daha öncelerden bu adın bilindiğini gösterir. Biruni, Afgan aşiretlerinin yaşadıkları yerleri Hindistan'ın batı sınırındaki dağlar olarak bildirir. İlk yazarlar Gazne kentinin batısında hiçbir yerleşimden söz etmez. En batıda kalan Pushtun aşireti Abdalilerin anavatanı ve geçmişleri karanlıktadır.

12. yüzyılın sonlarında müslümanlarla Hindu- lar arasındaki savaş döneminde Afganların her iki yanda da savaştıkları bilinmektedir. Bu durumda menkıbe, ilk zamanlarında İslamı kabul ettiklerini söylemekle birlikte hepsinin İslama dönmediğini gösterir. Yine Afganlardaki, başkaldıran ve kavgacı olarak sözedilir. Timur onları eşkiyadan sayardı. Süleyman dağlarındaki kalelerinin tahrip edildiği yazılıdır kaynaklarda. Dağlı hırsızlardan oluşan çetin vezir bir irk ve kaderin erleri diye adlarının çıkması, Ghilzailerin Ludi klanından çıkma Afgan maceraperesti Daulat Han Ludi'nin Hindistan'da güç kazanmasına neden oldu. Yerine geçen Baklul Ludi 1450'de Delhi'deki kiralık tahtında oturuyordu. Bu hanedanı 1526'da Babür sona erdirmişti.

Bu dönemde büyük sayıda Ghilzailerin ve öteki Pushtunların Hindistan'a göçü, Pushtun aşiretlerinin Orta çağın sonlarındaki büyük yayılmalarının bir parçasıdır. Bu göçlerin baş nedenlerinden biri de aşiret içi gerginliktir, ki peşpeşe bir dizi hareketlere neden olmuştur. Aşiret durulana dek aşiretin biri diğerini iter, şimdi çoğunluğunun bulunduğu topraklardan göçe zorlardı. Dağınık Pushtun aşiretlerini bir araya getirmeyi ilk kez Savaşçı-ozan Khushkal Han Khattak, 17. yüzyılın sonlarına doğru, Hint sınırında Moğollara karşı varolma savaşı verdiği sıra başardı. Fakat, Ghilzai şefi Mir Wais ortaya çıkana dek Afganlılarda ulusal bir toparlanma olmadı. Ve ancak Ahmet Şah Durraniyle birlikte bir süreklilik kazandı. Afganlar, anavatanları olan Süleyman dağlarından aralıklı olarak çıkmalarına karşın Pushtun aşiretleri bu anavatanı ve Kabil ve Peşhavar'a doğru dağların kuzey doğusuna genişleyen alanı ellerinde tutmayı başardılar.

Afganlar karışık bir grup olduğundan aşiretten aşirete ve hatta aynı aşiret içinde fiziksel tiplerinde bir değişme görülür. Genellikle Afganlar uzun boylu ve yapılıdır. Derileri asında açık renktir, güneşle esmerleşir, bu nedenle ev dışında iş gören göçebe ve köylüler kentte yaşayan halktan birkaç gömlek koyu-

dur. Düzden dalgalıya değişen saçlar çoğunlukla koyu kahve veya siyahtır. Açık renk saçlı olan sarışın çocuklara rastlanır ailelerde. Ki bu, Avrupalılarda olduğu gibi, bazı Afgan aşiretleri için de geçerli olan kalıtsal bir özelliktir; çocuklardaki sarı saç ergenliğe doğru yavaş yavaş koyulaşır. Diğer başka özellikler de bazı kurallara dayanır: kahverengi göz yaygındır fakat ela ve mavi gözlüler de az değildir. Çoğunluk uzun kafalıdır (dolikosefal) fakat yuvarlak kafalılara da rastlanır. En çok rastlanan düz burunlulardır fakat özellikle Afganistan'ın doğusunda bazı yerlerde gaga (aquiline) burna da rastlanır.

Elimizde güvenilir bilginin azlığından Pushtun aşiretleri hakkında uzun boylu tartışmaya girmek yersizdir. Sözü edilen grupların çoğunun adları ve yerleri bilinmektedir. Fakat bu grupların aşiret olarak mı yoksa aşiret altı grup (subtribe) olarak mı; büyük klanlar mı yoksa büyük klan altı gruplar olarak mı adlandırılması gerektiği konusu belirlenmemiştir henüz. Afganlı yazarlar iki ana bölüme ayırır: Durraniiler ve Ghilzailer. Durraniilerin iki ana alt gruba ayrıldıkları bilinir: Panjpailerle, Ziraklar. Bunların içindeki daha ufak gruplara Papalzais, Achakzais, Barakzais, Mohmandlar, Shoraniler ve daha birçok irili ufaklı gruplar. Ghilzailer ise doğrudan Burhanlar, diğer adıyla İbrahimkeller ve Turanlar (bunların ikinci adı da Sodiler) ana gruplarına ayrılırlar. Bunların içindeki daha ufak gruplar arasında Süleymankeller, Alikeller, Hotaklar ve Dotanniiler sayılabilir. Yine Durraniilerden veya Ghilzailerden sayılmayıp da savaşçı diye adı çıktığından çok tanınmış gruplar arasında Shinwariler, Afridiler, Yusufzailer, Wazirler, Mahsudlar ve Safiler vardır. Bütün bu adlardaki zai ve kel soneklere, «oğlu» veya «...ın soyundan» anlamına gelir.

Pushtu dili konuşan bir aşiret olduğundan Ghilzailer çoğu zaman «gerçek Afgan» (saf Afgan) irki olarak sınıflanır. Doğruluğu kuşku götürür. Kaldı ki gelenekleri de bunu desteklememektedir. İlk 1620'lerde ortaya çıkan bir öyküye göre Ghilzailer, Nuh'tan, bir İranlı masal kahramanı olan Feridun aracılığıyla soy sürdürmüşlerdir. Feridun'un oğullarından biri Hari Rud dağlık bölgesinde yerleşmişti. Aynı soydan gelen Şah Hüseyin'le bir Ghur şefinin kızı arasındaki uygunsuz bir aşk meselesinden bir çocuk peydahlandı. Adını Ghilzai koydular (Pushtu dilinde ghil «hırsız», zal de «den

doğma» veya «oğlu» anlamına gelir). İzleyen evlilikleriyle Ghilzai şimdiki aşiretin doğrudan atası olmuştur.

Ghilzailerin bir Türk aşireti olan Khalajlar ve Khilijlerin soyundan gelmeleri olasılığı daha kuvvetlidir. İstakhrî'nin İS 930'larda sözünü ettiği Khalaj veya Khilijler «gıysileri, dilleri ve görünüşleriyle Türk olan, sığır güden bir aşirettir». Yine, İS 980'de Hudud al-alam'ın yazarı Khalaj Türklüğünden, «Amu Derya yakınlarındaki Gazne çevresindeki otlaklarda yaşayanlar» diye sözedir.

Çağdaş bilim adamları Khalajların 7 ve 8. yüzyıllarda Amu Deryayı geçerek güneye göçtüklerini, 10. yüzyılda ise Afganistan'ın her yerine yayılmış olduklarını söylerler. Bazıları Ghur'a gitmiş, geri kalanları Gazne yakınlarına yerleşmişlerdir. Bir grup da göçü sürdürerek Hindistan'a geçmiş ve 1288'de Delhi Khilji hanedanını başlatmışlardır. Gazne bölgesinde kalıp da yıldan yıla Süleyman sıradağlarının Pushtun taraflarına geçen Khalajlar giderek Pushtun dilini benimsemiş, kültürüne ve özelliklerine uymuşlardır. Ghilzailer Kandahar kenti çevresinde ünlendiler. 17. yüzyılda Şah Abbas, kavgacı yapılarından dolayı Abdali aşiretinin büyük bir bölümünü Herat dolaylarına nakletti. Abdalilerin bu göçte zorlanmaları Kandahar bölgesindeki Ghilzailerin güç ve etkinliklerinin artmasına yolaçtı. 18. yüzyılın başlarında Kandahar fatihleri ve kısa bir süre için de İran'ın sahibi oldular. Hemen 1729'da İran'dan sürüldüler. İzleyen yıllarda siyasal alandaki etkinlikleri de giderek azaldı ve 1747'de Ahmet Şah Durrani'ye boyun eğmeyle de görece bir gerileme dönemine girdiler.

Afgan Pushtunları arasında kültürü bakımından inceleşmiş ve iyi öğrenim görmüş kentlilerden, ılıman düzlüklerdeki kış otlaklarıyla yüksek yaylalardaki yaz otlakları arasında mevsime bağlı göçlerine başlamadan önce birkaç ürün eken, çadırda yaşayan göçebelere kadar her çeşidi vardır. Kimi aşiretlerin üyeleri toprağa bağlanmıştır ve köyde yaşayan tarımcı olmuşlardır. Yine kimi zaman yaz aylarında göç yıllarını hatırlarcasına eski alışkanlıklarına dönüp, köyün dışında çadırda kalırlar.

Powindeh adlı bazı aşiretler arasında sürüçülük-çobanlık ikinci plana düşer ticaretin yanında. Aslına bakılırsa adları da farsçadan parvandeş sözcüğünden gelir ki «ticari eşya» anlamına gelir. Powindehler develerden oluşan

kervanlarıyla İndüs vadisi boyunca ilerleyip deri, yün ve halılarına karşılık şeker, çay, tekstil ürünleri ve diğer işlenmiş mallarla değişim yaparlar. Afganistan'ın doğu sınırı boyunca aşiretlerin yaşadığı dağlık vadilerden bazıları o denli verimsizdir ki çobanlık ve yanında tarla ekimi yeterli bir geçim sağlamaz. Bu aşiretler geçimlerini geleneksel olarak, topraklarına düşen kervanları soyarak ve kendi bölgelerinden geçen gezginler «korunma parası» vermedikleri taktirde onları soyarak sağlarlar. Hayber geçitinin toprakları arasında bulunduğu Afridilerin bu hareketleriyle adları kötüye çıkmıştır. Fakat bölgedeki diğer aşiretler, toprakları gezginlere dadanmaya pek elverişli olmamasına karşın düşen fırsatları kaçırmazlar. Bu doğu aşiretleri arasında her küçük grup otonomdur, tepeden gelen hükümet kararlarını dinlemezler. Kendi aralarından bir önder, gücünü kanıtladığında ve çevre aşiretlerini kuşkulandığında onu tanımağa hazırdırlar. Doğal çevrelerinin sert koşulları bu aşiretlerin göreneklerinin sertliğini ve acımasızlığını bir ölçüde açıklar, örneğin durulmak bilmez kan gütmelerini. Hindu-Kush'un güneyindeki Afganistan'ın çoğuna yayılmış Afgan aşiretleri şimdi yavaş yavaş kuzey Afganistan'a sızmakta ve orada kendilerini Kandahari, yani Kandaharlı olarak tanıtmaktadırlar (saf göçebe unsurlar, etnik kökenleri gözönüne alınmadan 'kochis' diye adlandırılır). Afgan aşiretlerinin, doğu sınırında, Waziristan'da oturan birkaç aşiret veya aşiret parçası dışında hepsi sünnidir. Waziristandaki Turi aşireti şii müslümandır. Orakzai grubunun Muhammedkel kolunun olduğu gibi.

Afganistan'ın Tacikleri iki ana gruba ayrılır. Badakşan'ın yüksek dağ vadilerinde ve Wakhan koridorunda yaşayan dağ Tacikleri: Arkaik bir İran dili konuşurlar. Öteki grup ülkenin değişik bölgelerinde ovalarda dağınık olarak yaşar. Tacikler ülkenin İranlı asıl (ilk) sahipleri olabilirler. Çinli bir elçi olan Chang-Kien, Oxus bölgesini ziyaret ettiğinde İÖ 128'de Bactria'da yaşayan halkı (kendisi Ta-hia diyor du bu halka) çevresi surlarla çevrili köylerde yaşayan, göçebe olmayan kurnaz tüccarlar fakat eli savaşa yatkın olmayan bir halk olarak tanıtır. Diğer kaynaklar Tacik sözcüğünün Arapça'dan, taz veya taj'dan geldiğini söylerler. Bu sözcük, Araplar İranı fethettiğinde onlarla karışmış olan İranlı atalarına verilen addır.

Tacikler bir ölçüde bağımlı olmakla birlikte

dağlık Ghur bölgesinde başına buyruktular. Delhi'de Ghurid hanedanını bile kurmayı başardılar. 14. yüzyılda Moğol baskılarının azalması, bir Türk hanedanının, Kartların Heratta bir dönem egemenlik kurmalarına ve 1332-70 yılları arasındaki süreçte de gerçek bir bağımsızlığa kavuşmalarına yolaçtı. Fiziksel görünüş olarak boyları ortanın üzerinde ve ince yapıdadırlar. Tenleri açık renklidir, güneşte durmakla kırmızı-kahverengine döner. Saçlar düzden dalgalıya değişir, çoğunlukla siyahtır, fakat kızıl ve hatta sarı saçlılar bile görülür. Gözler kahverengidir, mavi ve gri gözlüler de az değildir. Burunlar gaga burundur. Başın biçimi, çok yuvarlaktır.

Dağ Taciklerinin ataları Afganistan'da, şimdiki torunlarının olduğundan çok daha yaygındı herhalde. Sünniliğin egemen olduğu bir bölgede dağlı Tacikler şiidir. Belki de şimdiki izole bölgelere gerilemelerine neden dinleriydi. Tacikler köyde yaşayan tarımcıdır ve çok yoksuldurlar. Dağlı Tacikler Afganistan nüfusunun çok çok ufak bir bölümünü oluşturur. Çok daha büyük bir etnik grup olan Tacik, diğer adıyla Persiyanların toplam nüfusun kabaca %30'unu oluşturdukları söylenir. Bu grup sünni müslümandır. Bu Tacikler ovalarda yaşar, dağ Tacikleriyle aynı kökten olabilirler. Dilleri, doğu İranda şimdi konuşulan dile çok yakındır.

Scythianlar, Türkler ve Moğol göçebeier Afganistan'a geldiklerinde yerleşik, köyde yaşayan ve dili olduğu kadar görünüşüyle de İranlı olan bir nüfusla karşılaştıkları olasıdır. Hatta, Afgan aşiretleri Süleyman dağlarından 10. yüzyıldaki kuzeye doğru hareketlerine başlayana ve Özbekler 6. yüzyılda Afgan Türkistanı'na yerleşene kadar. Taciklerin, Afganistan'ın asıl (ana) nüfusu olduğu söylenebilir. Göçen aşiretler Afganistan'a yerleşirken bir yandan da aralarından, burdaki Tacik nüfuslu evlenmeler oluyordu. Tacik kültürünü de benimsiyorlardı bu arada. Orta Afganistan'ın Hazaraları 6. yüzyılla birlikte Farsça konuşan köylüler haline geldiler. Afgan Türkistanındaki Özbek kasabaları temelde Tacik görünümündedirler. Özbekler Türk dilini korumalarına karşın farsça da bilir ve kasabalarda yaygın biçimde konuşurlar. Herat kenti her zaman İranlı olmuştur. Kabil de hemen hemen öyledir. Kandahar kenti 2.5 yüzyıl Afganlarca oturulduktan sonra, anadil Push-tu olarak kalmak üzere İranlı bir görünüme bürünmüştür. Farsça bilen bir gezginin çarşıda pazarda hiçbir anlaşma gücülüğü olmaz.

Tacikler, kasabada yaşayan tarımcıdır. Aynı zamanda usta zanaatçı ve tüccardırlar. Hemen her kasabada zanaatçıların çalıştığı ve tüccar ve zanaatçıların mallarını sattıkları pazarlar bulunur. Afganistan düzlüklerinde yaygın olarak bulunan Tacikler nüfusun önemli bir bölümünü oluşturmakla birlikte haklarında çok az şey yazılmıştır. Kabil ve öteki kentlerdeki yaşam hikâyelerinden belli ölçüde bir şeyler çıkarılabilir kültürleri hakkında. Tacik köy topluluğuyla ilgili yakın zamanda yapılmış, toplum yaşayışlarını tanıtan iki yazı vardır elimizde.

Hazara moğolları, Afganistan'da ayırt edilebilen üçüncü büyük etnik grubu oluşturur. Şöyle böyle kırk yıldan beri Hazara moğollarının yarım milyonun az üstünde olduğu söyleniyordu. Tüm yazarlar ilk yazarların tahminini dikkate almış da olabilirler. Hazaraların geleneksel yerleşim bölgesi Hazarajat'tır. Kabil'in bir 50 mil kadar batısındaki Unal geçitinden batıya, Kabil-Herat arası uzaklığın yaklaşık 2/3'ü kadar bir genişlikte; kuzeyde ise, Kuhl Baba yöresinden (Yek Aulang adlı bir aşiret bu bölgenin tam kuzeyindeki bir vadide yaşar), güneyde Gazne, Mukur ve Kandahar'ın az kuzeyinden geçen bir çizgiye kadar olan alanda yaşar. Bu bölgede Hazaralar yaşar ama Afganlar da güneyden Hazara bölgesine tecavüz ederler. Afganların göçebeleri de yaz aylarında Hazarajat'ın ortalarına kadar gelir.

Hazara halkının, Cengiz Han askerlerinin torunları olduğu söylenir. Cengiz Han bu bölgeyi aldıktan sonra Moğolistan'a dönerken arkasında birlikler bırakmadı hiç. Hazaraların atalarının 13 ve 15. yüzyılların ortasında bu bölgeye gelmiş Moğollar olma olasılığı daña yakındır. Hazara atalarının büyük çoğunluğunun, Cengiz Han'ın ölümünde oğlu Çağatay'a bıraktığı, Sovyetler Birliğinde kalan şimdiki Kazakistan'ın güneyi, kuzey-doğu Afganistan ve Moğol istilasından önce çoğunluğunu Türklerin oluşturduğu Çin Türkistanı'nın ona yakın bir bölümünü içine alan bir bölgeden gelmiş oldukları sanılmaktadır. 13. yüzyılın ortalarında Hindistan'ın fethi için Çağataylılar sık aralıklarla ordular gönderiyorlardı. Garnizonlar oluşturduklar bu amaçla. Çağatayların Orta Asyadaki gücü zayıflamaya yüz tutunca da Moğol birliklerinin çoğu oldukları yere yerleşti. 16. yüzyılın başında Babür, Kabil'deki egemenliğini ilan ettiğinde Hazarajat adlı bölgede Hazaralar adlı bir halkın yaşadığı biliniyor.

(Devamı var)

## Adana Tıp Folkloru :

### OSMANIYE İLÇESİNDEKİ HALK SAĞALTMALARI VE MODERN TIP AÇISINDAN İNCELENMESİ

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI  
Ağustos 1978 sayı=349  
Giriş :

Hernekadar bugün modern tıp büyük bir hızla gelişmesine devam ediyorsa da halk tedavileri eski gelenek ve inançlara bağlı olarak halk arasında rağbet bulmaktadırlar. Bilindiği gibi folklor halkın günlük yaşantısının ve kültürünün ilmi olarak tanınır. Birçok mesleklerde olduğu gibi tıbbın da halk arasında uygulanan ilkel tedavi şekilleri ve batıl inanışları vardır ki bunlar tıp mesleğinin folklorunu oluşturur. Ancak halk arasında yaşayan bir tedavi metodu bilimsel yönden açıklanır ve onun kaynağına gidiirse bir folklorik tıp araştırmacısından beklenen araştırma yapılmış olur (1, 2, 3).

#### Adana — Osmaniye İlçesi Halk Tedavileri :

Bu yazımızda da her zaman olduğu gibi yine ülkemizin bir yöresini ele aldık ve burada yapılan halk tedavilerinin bilimsel yönden açıklamağa çalıştık. Bu yazımızda ele aldığımız yer Adana'nın Osmaniye ilçesidir. Osmaniye'nin yerlilerinden Zehra Nine (\*\*\*) bize bu konuda yardımcı oldu. Zehra Nine'den ağızdan nakil (oral tradition) yolu ile derlediğimiz bilgiler Osmaniye'deki halk tıbbını aydınlatması yönünden çok ilgi çekicidir :

**Uyuz Hastalığına :** Bir miktar sarı katran, göztaşı (Bakır Sulfat - Cupri Sulphas) ve tereyağı karıştırılır ve bu karışımdan uyuz olan yerlere sert bir kese ile sürülür. Burada kullanılan göztaşının deri hastalıklarındaki etkisi, onun antiseptik özelliğinden ileri gelir. Bu nedenle bugünkü tıpta ve özellikle göz ve deri hastalıklarında kullanılmaktadır (4).

**Yara ve Çibana Karşı :** Osmaniye'de halk arasında greboğlu denilen siyah balmumu, tereyağı ve çam sakızı ile birlikte bir kaptan eritilir ve pomat haline getirilir. Kendir lif şekline getirilerek üzerine hazırlanan pomattan konur ve yaranın üzerine kapatılır. Böylece yara içindeki bütün iltihaplı kısımlar kendire geçer. Bu metod günde iki kez tekrarlanmaktadır. Bu halk tipi pomatta kullanılan balmumu ve çam sakızı

(\*) İstanbul Tıp Fakültesi Tıp Tarihi ve Deontoloji Kürsüsü Dr. Asistanı.

(\*\*) Zehra Nine Adana'nın Osmaniye ilçesinden olup 65 yaşındadır.

X

Yazan : Dr. Ayşegül DEMİRHAN (\*)

(Resina Pini) yara üzerinde yumuşatıcı ajan olarak etki ederler (4).

**Basura Karşı :** 100 gr kadar nohut havanda ezilir, üzerine hamur kıvamına gelene kadar gaz konur. Sonra bu karışımdan nohut büyüklüğünde haplar yapılır ve hastaya sabah akşam birer tane yemekten önce içirilir.

**Sıtmaya Karşı :** 250 gr sarımsak (Bulbus Allii Sativi) havanda iyice ezilir ve suyu çıkarılır. Su bir tülbentten süzülür ve hastaya içirilir. Sarımsağın tonik, dezenfektan, karminatif (İştah açıcı) ve kan tazyikini azaltıcı etkileri vardır (5).

**Gözdeki Hafif Dumana Karşı :** Koyun kuyruğundan bir parça kesilir ve gözün üzerine bağlanır ve 5-6 saat bu şekilde tutulur. Bu bağlama olayı 2-3 kez tekrarlanır.

**Temreye Karşı :** Bu tedaviyi yapacak kişi okur gibi yaparak temrenin etrafını kopya kalemle çizerek ve üzerine tükürür. İnanca göre, 2-3 günde bir tekrarlanan bu durumun 3 kez yapılması gerekmektedir.

**Çıkkık Tedavisi İçin :** Buğday kepeği kaynar su ile karıştırılıp biraz bekletilir. Bir bezle çıkığa sarılır. Bu işlem bir gün sonra yine tekrarlanır.

**Sarıliğa Karşı :** İki kaşın arası temiz bir jilette çizilir. Bu arada aynı jilette parmaklar arası da çizilir. Bu tedavi anlayışına göre, bu çizilen yerlerden akan kan sarı suyu da alır ve hasta iyileşir. Bu uygulama çok eski devirlere dayanır. Eski Yunan'da Hippocrate (M.Ö. 460 - 377) in Bünye Teorisine ya da Unsurların Dengesi Teorisine göre, insan organizmasında dört sıvı (kan, balgam, kara safra, sarı safra) vardı. Hastalık ve sağlık bunlar arasındaki denge bozukluğuna bağlı idi. İşte mevsimlere ve bünyeye göre organizma sıvılarının bileşimlerinin değişmesi nedeniyle eskiler zaman zaman kan aldırmak gereğini duyarlardı. Böylece akan kanla beraber organizma sıvıları da temizlenirdi.

**Yaralara ve Hafif Kesiklere Karşı :** Yara olan yere sigara tütününü basılır ve orası sarılır. Bu şekilde bir gün bekletilir. Yine süzölmüş bal da yaraya sarılabilir. Burada bal yaranın çabuk iyileşmesini sağlar ve acıyı azaltıcı etki yapar. Yapılan deneylerle Türkiye'nin çeşitli ballarının bazı bakteriler üzerinde bakterisit ve bakteriyos-

etkiler yapılıyor

244

245

## BÜNYANLI HALK OZANI HARBİ

Yazan : Kâzım YEDEKÇİOĞLU

Çoğu kişi Harbî'yi TRT'den, TV'den tanır. Harbî olarak değil de, Adnan Türközü diye tanır. Bu tanıma, daha çok, onun bir saz sanatçısı olduğu doğrultusundadır. Birçokları gibi o da saziyle çalar, söyler. Ne var ki onun ozanlık yanını çoğu bilmez. O, radyoya, televizyona çıkışlarında hep Adnan Türközü olarak tanıtılmış, ozanlığın söz edilmemiştir. Bu, onun güçlü bir ozan olmasından çok, bu yanını ortaya koymaktan çekinmesinden, daha doğrusu iddiasız oluşundan gelmektedir.

Oysa ki zamanımız, bir köşede sessiz sadasız onbinlerce yumurta yumurtlayan alabalıklardan değil, bir yumurta için «hazeren» kez «Git git gıdak!» diye bağranlardan yana olan bir devir.

Burgu gibi olmadıkça, delinmedik katatik etkiler yaptığı anlaşılmalıdır ki bu özellik kaynatılmağa dayanmayan ve diyalize edilebilen bir faktörden ileri gelmektedir (6).

## S o n u ç :

Bu çalışmada Adana'nın Osmaniye ilçesinde yapılan halk tedavilerinden örnekler verdik ve bu tedavilerin bazılarını modern tıp açısından inceledik. Ayrıca bu tedavilerin kaynağını çok eski devirlerden aldığını ve bu tip folklorik bilgilerin gelenek ve görenek yolu ile günümüze kadar geldiğini belirtmeğe çalıştık (7, 8).

## K a y n a k l a r :

- 1 — Demirhan, A.: Mısır Çarşısı Drogları, Sermet Mat. İst. 1975.
- 2 — Dinçer, F.: Türk Folklorunda Veteriner Hekimliği Üzerine Araştırmalar, Ankara, 1967.
- 3 — Saintyves, P.: Folklor El Kitabı (Çev. B. A. Yanıkoğlu), İst. 1951.
- 4 — Güven, K. C.: Tıbbi Formüller, İst. 1971.
- 5 — Çelebioğlu, S.: Farmakognozi, Repe-torium, İst. 1963.
- 6 — Ülker, N.: Türkiye Ballarının Mikrop-ları Öldürücü Değeri, İst. 1964.
- 7 — Şehsuvaroğlu, B. N.: Eczacılık Tarihi Dersleri, İst. 1970.
- 8 — Trease, G. E.: Pharmacy in History, London. 1964.

bağa girmedikçe varlığımız kolay kolay bilinmez. Öyle fesleğen, ıtır gibi gösterişsiz değil, gülhatmî gibi şamşam şakımayı gerektiriyor zamanımız. Gösterişiniz, satışınız yoksa, yerini bulamamış bir çiçek örneği otlar arasında kaybolup gitmeye mahkûm-sunuz bu ortamda.

Aslında, bir doğa yasası bu. Kimsenin kimseye bu yüzden bir şey demeye bir bakıma hakkı da yok. Ne var ki kendi haline terke mahkûm edilmişleri görene, bilene burada bir görev düşmekte. O da, böylesi ateş-böceklerinin varlığını, hiç olmazsa, etrafa duyurmak, onları değerbilirlere haber vermek...

İşte biz, bu yazımızda Harbî'yi bu gö-rüş açısından tanıtmak görevi ile kendimizi görevli saydık. Dilimizin döndüğü oranda görevimizi yerine getirmeye çalışacağız. Eksiklerimiz, iyi niyetimizin güvencesinde olarak...

Gönülsüzlüğüne karşın, baskıya varan ısrarımız olmasaydı, daha doğrusu kendisine kalsaydı Harbî, sayısı yüzleri aşkın koşuklarından söz ettirmeye pek gönüllü, pek cesaretlî değildi. Gerçi onları üç bölümde dosyalamış ama, «Edebî ve sanat değeri yönün-den elâlem içine çıkacak gibi değil» diye bir köşeye atmış. Dostlarının zorlaması ile bun-ları bir kıtapta toplama aklından da geç-memiş değil. Sonradan ne düşündüyse vaz-geçmiş bundan. Eğer bu kez de dönmezse önerilerimiz karşısında bize «peki!» dedi.

Koşuklarının hemen hepsini gözden geçirdik. İçlerinde teknik yönden hatalı, za-yıf olanları yok değil. Vaktiyle «Melekler, Dilekler, Kelekler» diye adını bile koyduğu kitabının bölümleri ayrı türde. Bir kısmı gü-zelleme üstüne. Bir kısmı güncel olayları iç-neleyen, yeren, taşıyan, kınayan türde. Di-lekler ise, adı üstünde; gönlünün dileklerini sergiliyor. Yergileri de ayrı iki özellikte. Bir bölümü uğradığı, gördüğü, yaşadığı hak-sızlıklara karşı duyduğu kırgınlık, kızgınlık. Bir bölümü de Almanya'ya işçi akınının, or-da yurttaşlarımızın sosyo-ekonomik yaşam-larının acı yönlerini yansıtan, insanın içini buran duygular.

Yazımızın, Harbî'yi tanıttıcı bir yazının

çerçevesini aşmaması gerektiğini düşünerek ayrıntı üzerinde fazla durmayı uygun bulmuyorum. Örnekler sunmanın yerinde ve daha iyi olacağını sanıyoruz burda.

Orneklere geçmeden önce şurasını hem-en vurgulamakta yarar var. Koşukların hemen çoğu «doğuş», «anında söyleyiş» özeliği taşımakta. Bu bakımdan Harbî, söylemede, yazmada bir sıkıntı pek çekmiyor. Kaynar kıyu niteliği esas olan halk ozanlarımızın bu yönü, Harbî'de de var. İçinden geldiği, doğduğu gibi söylüyor. Bu nedenle de ufak tefek teknik kusurlar bulunmakta koşuklarında

Harbî, bir ara plak doldurmaya başlamış. Kendisi yazıyor, kendisi besteliyor. On, onbeş kadar plak yapmış. Bunlar piyasada tutunmuş da. Bunu haber alan bir işadami, plak doldurmak üzere kendisini Almanya'ya davet etmiş. Harbî de kalkmış Almanya'ya gitmiş, bir sürü sıkıntı ve masrafı göğüsleyerek. Varmış Almanya'ya ama, kendini davet eden işadami sözünden caymış. Buna çok içerleyen Harbî o «dostuna (!)» hüviyetini şöyle anlatıyor:

İcap ile geldim ben bir davete  
Kim çağırdı, kime geldim bilmedim  
Ertesi gün niyet ettim avdete

Ben buruya el öpmeğe gelmedim.

Acemiydim pek çok düştüm oltaya

Saf yanımı bulan aldı saltoya

Bu sebepten sap olmadım baltaya

Belki olurdu ya boyun eğmedim.

Çok güvendim yolda kaldım dostuma

Çok namertler kurşun sıktı postuma

Sönsün diye su serptiler üstüme

Volkan misaliyim yine sönmedim.

Kime sır verdimse hep ilân olur

Kime dost dedimse hep yılan olur

Belki bizi bir gün bir bilen olur

Ama ben dostumu seçip bilmedim.

Doğru isen dokuz köyden kovarlar

Gitmez isen urgan ile boğarlar

Dalkavuşu baş üstüne koyarlar

Mert oğlu mert bir arkadaş görmedim.

Böyle midir bu dünyanın kuralı

Zarar gördüm hep sözümde duralı

Ezemedi beni beyi, kıralı

Bir gün olsun şu feleği yenmedim.

Bazen bir gün işim düşer zalime

Vurur silleyi de bakmaz halime

Böylelerin punku düştü elime

Fırsat bilip ben intikam almadım.

Kimi beni darda boğmak istedi  
Kimi makamından kovmak istedi  
Hatta dövüp hapse koymak istedi  
Çok vuruştum hiçbir zaman yılmadım.

Hiç sanmayış bu sözümden dönerim  
Üç beş üfürükle sönmez fenerim  
Kimi şeref satar, ben de hünerim  
Yalvararak hiç bir para almadım.

Bazıları bana zehir uzattı  
Ben yemedim o yüzünü kızarttı  
Yüzüme gülüp hem arkamdan attı  
Darılıp da arkasından sövmedim.

Harbî söylüyorum çiğlerden, özden  
Biz de bu diyardan gidelim tezden  
Çokları dönmüştür verdiği sözden  
Kıymet verip üzerinde durmadım.

Karamsarlığa bazan kapılsa, halinden ya-kınsa da Harbî, karşılaştığı «kalles» lerin arkasından atacak kadar yüreksiz değil. On-ların yüzüne haykırarak kadar yürekli, hem de «Eline punku düşünce intikam almaya kalkmayacak» kadar mert. «Kıymet verip üstünde durmayacak» kadar da vazgeçtici. Böyle de olsa duygulanmadan edemiyor, el-de değil. Ozan yüreği bu, taş değil ki. Duygu-lanmasa, bunu en güzel biçimde dile getir-mese ozanlığın söz edilebilir mi? İşte Al-manyadaki kardeşine söz güzel bir mektubu:

Sana yazıyorum benim kardaşım  
Ben de varacaktım tutmadı yaşım  
Türk'ü tanıtırın bil ki ben hoşum  
Ünümüzü Avrupa'ya sal da gel.

Başlarında uzun uzun peruka  
İsmi Monika'dır ya da Marika  
Sanmayasın onları pek harika  
İlim, irfan yollarını bul da gel.

Çokça getiresin Alaman markı  
Tamir edeceğiz tüm evi barkı  
Eşek mekân etti ahırda parkı  
Tez olasın bir araba al da gel.

Sarı sarı kızlarına aldanma  
Domuz eti yenmez diye aç kalma  
İlim öğrenmekten sakın usanma  
Memlekete bir sanatkâr ol da gel.

Döviz kalkındırır bu güzel yurdu  
Daha evvel çalışsak ne olurdu  
Hasan, Ömer geldi fabrika kurdu  
Sen de böyle bir kararı kıl da gel.

Aşık Harbî yazdı reçetesini  
İnsan olan düşünür ülkesini  
Unutma sen Elham ile Yâsini  
Fazladan da birkaç lisan bil de gel.

Evet, Harbî kardaşına «Araba alıp gelmesini» övütler ama, bir yandan da onun «memleketini unutmamasını» ister. Döviz getir der; sanatkâr ol der; birkaç dil öğren der; sarı sarı Alman kızlarına aldanma der; memleketin kalkınması için biriktirdikler ile fabrika kuranlardan örnek al der.

Harbî'nin Almanya ile ilgili, ordaki işçilerimiz üstüne daha bir hayli güzel deyişleri var. Var ama yerimiz çok dar. Onları da kısmet olursa bir başka yazımızla vermeyi arzularak onun kısaca, hayat öyküsüne geçelim. Bir koşuğunda :

Yine çıktık Kayseri'den yollara  
Eğilmedik paralara pullara  
Doğru yolu seven bütün kullara

Harbî hiç istemez kötü dilekten.

İyiyen ozanımız kimdir, kimin nesidir?

«Yaşam öyküsünü kendi ağzından dinlelim :

1341 yılında Bünyan'da (Kayseri'nin 43 m. uzaklıkta bir ilçesi) doğdum. Babam abî Kâtibi Mekmet Ef., anam Akkadın faladır. Saza merakım, 15 yaşlarında başladı. Düğünlerde saz çalanların yanlarına oturup dinleyerek arttı. 16 yaşında iken mahallemin kızlarından şimdiki eşim Fatma'ya âşık oldum. Bu arada anam, babama askı yaparak :

— Ya bana bir saz, ya da kız alın dem.

Baktılar ki, saz kızdan ucuz. Bana 7 lira ya bir saz aldılar. Ben de sevgilimin aşkı e çala çala sazı biraz ilerlettim. 17 yaşında ilince tutturdum:

— Saz, yanına bir kız istiyorum. İlle de atmayı bana alacaksınız.



Âşık Harbî (Adnan Türközü)

Babamın malî durumu hiç de iyi olmadığı halde ısrarım karşısında beni 25 şubat 1942 de Fatma ile evlendirdiler. 1944 te asker oldum. Adana, Eskişehir Erzincan askerî bandolarında kornet çaldım; notayı da askerlikte öğrendim. Askerlik dönüşü Bünyam Cezaevi Memurluğu, daha sonra Kayseri Sümerbank Bez Fabrikasında laborantlık yaptım. Bu arada sazımı da hayli ilerlettim. Kâzım Yedekçioğlu'nun Halkevi Başkanlığı sırasında 1948 lerde Halkevinde saz topluluğu ile konserlere de çıktım.

Bütün arzum radyoya girmek, sazımı, adımı memleketeye duyurmaktı. Bunu da başardım. İstanbul'a geldim «Anadolu Bölge Sanatkârlığı» sınavını kazandım. Sonra da Belediye Konservatuvarı Halk Musikisi Topluluğuna girerek burda ve radyoda uzun süre çalıştım ve 1974 te buradan emekli oldum »

Harbî'nin dosyasından ben, biri bestelenmiş iki koşuğunu buraya almadan geçmiyeceğim. Diğerleri de bu hoşuklar ayarında. Eğer kısmet olur da hepsini ilerde bir kitapta toplarsa diğerlerini de o destede kendisi sunmuş olur.

Ne var bunda darılacak  
Aşkım yalan fal değildir  
Benim gönlüm kırılacak  
Bir incecik dal değildir

Su değildir içemezsin  
Köprü sanıp geçemezsin  
Metre metre biçemezsin  
Bedestende şal değildir

Avuçlasan tutamazsın  
Asla hile katamazsın  
Kilo kilo satamazsın  
Satılacak mal değildir

Pay edilmez ele kalan  
İflâh olmaz aşkı çalan  
Misafire ikram olan  
Pazardaki bal değildir

Sırma saçın destelensin  
Bana şarkı bestelensin  
Gelemezse postalansın  
Çekilecek hal değildir.

Yenilecek bir aş sanma  
Giyilecek kumaş sanma  
Âşık Harbî'yi taş sanma  
O kadar da lal değildir .

BEĞENDİN Mİ

Yürüyüşün küheylândır

## Bize gelen KİTAPLAR

● Prof. Dr. Zeki Başar: «DEĞİŞİK ÖRNEKLERİ VE AÇIKLAMALARIYLA YEMİN». Yazarın, «Tarihte, Tıp Tarihinde yemin», başlıklı Önsöz'ünden sonra Giriş, Değişik örnekleri ve açıklamalarıyla yemin, Yeminin tanımı, Toplumumuzda yemin, Eski çağlarda ant, Folklorik Antlar, Yer çizme veya bir nesne kertme ile ant, Genç Şaman andı, Kırgız-Kazaklarda ant, Oğuz kahramanlarının andı, Tanrı yargısı, Tuz-Ekmek üzerine yemin, Türklerde söze verilen önem, Urarto lânetlemesi, Çepni andı, Oğuz Amannameleri, Dede Korkut, İttihatçıların yemini, Sivas Kongresi yemini, Değişik örnekleri ve deontolojik kurallarıyla tıp yeminleri, Eski tıp andları, İbni Sina, Mevlâna'dan örnekler, Amborise Pare ve daha

Bakışların bir ceylândır  
Lâkin sözlerin yalandır  
Burasını beğendin mi?

Kırıldı elde sazımız  
Geçmedi sana nazımız  
Böyle yazılmış yazımız  
Karasını beğendin mi?

Ayrılığın tadın tattım  
Zehirine şerbet kattım  
Senin için tarla sattım  
Parasını beğendin mi?

Çok neşeli gülüyorsun  
Sevdiğimi biliyorsun  
Tam yüz kilo geliyorsun  
Darasını beğendin mi?

Birinci gün çok sarıldık  
İkinci günde daraldık  
Üçüncü günde ayrıldık  
Sırasını beğendin mi?

Harbî gibi bir ozanda  
Kaynamayız bir kazanda  
Ben İzmir'de sen Hizan'da  
Arasını beğendin mi?

Harbî'nin güzellmelerinde motif olarak bildiğimiz halk ozanlarınınkinden pek farklı bir şeyler yoksa da, onlar kendi gönlünce. Ama taşlamaları, yergileri ve Almanya ile ilgili olanlar daha çok toplumcu bir görüş getiriyor hoşuklarına. Bence Harbî'nin kişiliğini bu türdeki hoşuklar daha belirginleştirmekte, yansıtmakta.

pekçok and ve yemin örneği ile ilgili bilgi. Erzurum Atatürk Üniversitesi Dış Hekimliği Fakültesi Yayınları, No. 2. 23, 5 x 16,5 cm boyunda, 104 sayfa, 20 lira (Ankara, 1978).

● Erman Artun: «TEKİRDAĞ FOLKLOR ARAŞTIRMASI». Eserde sırasıyla: Önsöz, Halk Edebiyatı, Tekirdağ masallarından örnekler (20 masa!), Tekirdağ efsanelerinden örnekler (32 efsane), Fıkralar, Ağıtlar, Atasözleri ve deyimler, Maniler, Bilmeceler, Yöresel Halk Oyunları adları, Çocuk oyunları adları, Tekerlemeler, Ninniler, Çocuk sevmeleri, Dualar, Beddualar, Destanlar, Türküler, Âdet ve merasimler, Düğün âdetleri, Bayramlar, Doğumla ilgili inançlar, Doğum âdetleri, Ölümle ilgili âdetler, Hayvanlarla ilgili âdetler, Hayvanlarla ilgili inanışlar, Ölümle ilgili inanışlar, Astronomi ve bütül inançlar, Nazar, Hangi günlerde hangi işlerin yapılması ve yapılmaması gerektiği hakkındaki inançlar, Büyüler, Halk hekimliği, Halk bayatlığı, Sözlük, Bibliyografya ve İçindekiler yer almaktadır. Yazar, Tekirdağ'da edebiyat öğretmenliği yapmaktadır. Eserin arka kapığında biyografisi verilmiştir. Kitap, 23,5 X 16 cm boyunda, 296 sayfa, 50 lira (İstanbul, 1978).

● Zubeydet Şaplı : «ABREK». Kafkas ve Çeçen kahramanlığını konu alan bir roman. Kitabın başında Tarık Cemal Kutlu'nun eser ve yazarı hakkındaki Önsöz'ü yer almaktadır. Kuzey Kafkaslılar Kültür ve Yardım Derneği Yayını, Roman Dizisi : 1. Kitap, 19,5 x 13 cm. boyunda, 64 sayfa, 15 lira. (İstanbul, 1977).

● Doç. Dr. Saim Sakaoğlu : «TY-PEN TÜRKISCHER VOLKMAERCHEN-DEKİ 38 NUMARALI MASAL TİPİNİN KAYNAKLARI ÜZERİNDE BİR ARAŞTIRMA». Anadolu'da yaşayan masallarla diğer ülke masalları arasındaki benzerlikler üzerinde durulmaktadır. Erzurum Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fak. Araştırma Dergisi, Sayı 8 den ayrışması. (25. sf. dan 33. sf. ya kadar) 9 sayfa, 22,5 x 16 cm. boyunda, (Ankara, 1978).

● Vehbi Cem AŞKUN : «ESKİ»

**8. LİSELERARASI HALK OYUNLARI YARIŞMASI**

Yazan : Çora HİNÇER

Milliyet Gazetesi'nin 1978 yılı 8. Türkiye Liselerarası Halk Oyunları Yarışması, önce dört büyük merkezde, İzmir, Adana, Ankara ve İstanbul'da düzenlendi. Bu bölge elemelerinden sonra kesin seçme 23 Nisan 1978 pazar günü İstanbul'da Spor ve Sergi Sarayı'nda yapıldı. Bu yaşımaya 18 lise ve dengi okul topluluğu katıldı.

Halay, Karşılama, Kaşık, Horon, Teke, Güvende, Zeybek halk oyunu dallarında yarışan ekipleri binlerce seyirci izledi. Oyunların güzelliği, kıyafetlerin zenginliği izleyenlere büyük heyecan verdi.

Yarışma ekiplerini, ekipte oynayan liselerimizin ve oyunların adlarını Güner Ümit sunu. Son derecelendirmeyi İhsan Hınçer, Şerif Baykurt, Nida Tüfekçi, Fikret Değerli, Nejat Bıroğan, Fatin Eren, Adli Ayter, Nail Öngüner, İsmail Özboyacı, Ömer Işık, Sabahattin Türkçü ve Uzman Sağlık'tan kurulu Seçici Kurul yaptı.

4 bölgede 74 lise topluluğu arasından seçilen 18 ekip, Seçici Kurul'un yaptığı değerlendirmeye göre aşağıda verdiğimiz dereceleri kazandılar. Ekiplere plaket ve ödülleri Jüri üyeleri ve Milliyet Gazetesi Genel Müdür Yardımcısı Yekta Okur verdi.

**DERECE ALAN OKULLAR :**

«HALAY» DALI'NDA :

Birinciliği : Diyarbakır Lisesi, Adıyaman Kız Meslek - Endüstri Meslek Lisesi, Kadıköy Kız Lisesi (Ağrı), Gaziantep Lisesi.

İkinciliği : Urfa Endüstri Meslek Lisesi, İstanbul Kartal Lisesi (Erzincan).

Üçüncülüğü : Kadıköy Anadolu Lisesi (Van), Kabataş Erkek Lisesi - Beşiktaş Kız Li-

«İR VE ULULARI». Önsöz, Eskişehir'e genel bir bakış, Seyit Battal Gazi, Tanrı Akı Yunus Emre, Hoca Nasreddin, Şeyh Edebali bölümleri. Eser, Eskişehir İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Kültürel Çalışmalar ve Çevre Eğitimi Enstitüsü Yayınları : 3, Hakbilim Araştırmaları Merkezi (AKÇE) Dizisi : 1. Kitap, 20 x 14 cm. boyunda, 78 sayfa, fiyatı yazılı değil (Eskişehir, 1978).

sesi (Gaziantep), Ankara Yükseliş Lisesi (Bingöl);

«KARŞILAMA» DALI'NDA :

Birinciliği : İstanbul İhsan Mermerci Lisesi (Üsküp).

İkinciliği : Silivri Lisesi;

«KAŞIK» DALINDA :

İkinciliği : Artvin Kâzım Karabekir Lisesi; (Anamur) :

İkinciliği : Kırşehir Lisesi;

«HORON» DALI'NDA :

Birinciliği : Trabzon Akçaabat Lisesi,

İkinciliği : Artvin Kâzım Karabekir Lisesi;

«TEKE» DALINDA :

Birinciliği : İzmir Cumaovası Lisesi (Dinar).

«GÜVENDE» DALI'NDA :

Birinciliği : Bursa Necatibey Kız Meslek Lisesi;

«ZEYBEK» DALI'NDA :

Birinciliği : İzmir Atatürk Lisesi;

BİLİMSEL ÇALIŞMA ÖDÜLÜ :

Birinciliği : İzmir Karabağlar Cumhuriyet Lisesi;

NECDET GÜNKUT GIYSI ÖDÜLÜ'NDE::

Birinciliği : Bursa Necatibey Kız Meslek Lisesi, kazandı.

\*\*

**GENÇLİK VE SPOR BAKANLIĞI'NIN DÜZENLEDİĞİ YARIŞMA**

Gençlik ve Spor Bakanlığı Gençlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından bu yıl da Lise ve Dengi Okullar arasında Yarışma düzenlendi. Bölge elemelerinde finale kalan 12 lise topluluğu dereceye girmek için 19 Mayıs 1978 günü Ankara'da Atatürk Spor Salonunda yarıştılar.

Yarışmaya Edirne Kız Öğretmen Lisesi, Bitlis Endüstri Meslek Lisesi, Bursa Necatibey Kız Meslek Lisesi, Diyarbakır Lisesi, Trabzon Akçaabat Lisesi, İzmir Bergama Lisesi, Tokat Gaziosmanpaşa Lisesi, Burdur Endüstri Meslek Lisesi, Urfa Endüstri Meslek Lisesi, İzmir Menemen Lisesi, Malatya Endüstri Meslek Lisesi ve Ağrı Endüstri Meslek Lisesi ile Kız Öğretmen Lisesi Karma Grubu yöresel oyunları ile katıldılar.

Yarışmanın en çok alkış toplayan ekibi, Edirne Kız Öğretmen Lisesi idi... Festivale Rumeli ve Trakya yöresinin Pomak Gaydası, Mendil, Zigoş, Selânik ve Edirne'nin Ardı da Bağlar oyunları ile katılan 10 kız oyuncudan kurulu bu ekip, figürlerdeki beraberlikleri ve ahenkli müzikleri ile seçici kurul tarafından «Üstün Başarı Ödülü»ne lâyık görüldü. İzmir Menemen Lisesi, festivalin bir başka renkli grubu idi. Hantuman Zeybeği, Süslü Jandarma ve Kınalı Buğday oyunları ile yarışmaya katılan Menemenliler, Ege'nin karakteristik oyunu ile başkentli seyircilerin bol alkışını topladılar. Seçici kurul, Menemen Lisesi'nin bu başarısını, ikincilikle değerlendirdi. Festivalin üçüncülüğünü de, Urfa'nın Urfalıyam Ezelden, Düz Kımıl, Sese, İki Ayak ve Lorke oyunlarını sergileyen Urfa Endüstri Meslek Lisesi elde etti. İlginc kıyafetler içinde Urfalı gençler, yoksul Anadolu köylüsünün günlük yaşamını dile getiren oyunları ile festivalin en çok ilgi toplayan grubu oldu. Seçici kurul bu gruba da üçüncülük ödülü verdi.

Bir de, festivalin «başarı» ödülünü elde eden gruplar vardı. Bitlis Endüstri Meslek Lisesi, Bursa Kız Meslek Lisesi ve Diyarbakır Lisesi, seçici kurul tarafından ikinci derecedeki «başarı» ödülleri aldılar.

\*\*

**ŞİŞLİ TERAKKİ LİSESİ 9. İSTANBUL LİSELERARASI HALK OYUNLARI ŞENLİĞİ**

9 Yıldan bu yana başarı ile yürütülen Şişli Terakki Lisesi Terakki Vakfı Halkbilim Kolu'na düzenlenen Liselerarası Halk Oyunları Şenliği bu yıl da 16 - 19 Nisan 1978 günleri arasında yapıldı.

4 gün süren ve 37 okulun katıldığı şenlik

gösterilerinde Türkiye'nin çeşitli yörelerinden halk dansları sunulmuş ve çeşitli okulların halk oyunları ekipleri gösteriler yapmışlardır. Şenliğin son gününde Robert Kolej, Sağlık Lisesi, Çemberlitaş Kız Lisesi ve Şişli Terakki Lisesinin de aralarında bulunduğu 9 lise, çeşitli bölgelerin halk danslarından örnekler vermiştir. Şenlik sonunda şenliğe katılan bütün okullara, Şişli Terakki Lisesi Müdürü Cihat Arel tarafından hatıralar dağıtılmıştır.

\*\*

**İSTANBUL TURİZM FOLKLOR DERNEĞİ'NİN DÜZENLEDİĞİ I. ULUSLARARASI MARMARA FOLKLOR FESTİVALİ YAPILDI.**

İstanbul Turizm Folklor Derneği'nin düzenlediği İstanbul Uluslararası Marmara Folklor Festivali, İstanbul Spor ve Sergi Sarayı'nda 18-21 Mayıs 1978 günleri arasında yapıldı.

Festivale katılacaklarını bildiren Finlandiya'dan Hyvinkaan Fansantanssijat ve Yugoslavya'dan Mirce-Acev Toplulukları festivale katıldı. İspanya'nın Madrid, Fransa'nın Gannat, Polonya'nın Krakow Üniversitesi Slowianski grupları ise katılmadılar.

Festivale, İstanbul Turizm ve Folklor Derneği'nin daha evvel liseler ve ilkokullararası yaptığı yarışmalarda dereceye giren ekipler de Yugoslavya ve Finlandiya grupları ile birlikte festivale katıldılar.

Festival, beklenen ilgiyi göremedi. İlgili Bakanlıklar ve İstanbul Belediyesi büyük yardımlarda bulunduğu halde, programları oyun elemanları haricinde ancak 50 - 100 kişilik seyirci topluluğu izleyebildi. Dernek yüzbinlerce lira açık verdi. Bu durum büyük üzüntü yarattı. Düş kırıklığına sebep oldu.

Yıllık aboneli : 60,

altı aylık aboneli : 30

liradır.

Yurt dışı senelik abone :

\$ 8, £ 4, DM. 15

TÜRK  
FOLKLOR  
ARAŞTIRMALARI

Basılmayan yazılar  
istenince geri gönderilir

Dizgi ve baskı :  
YÖRÜK MATBAASI  
İstanbul

TÜRK HALK BİLGİSİ (FOLKLOR) DERNEĞİ'NİN YAYIN ORGANIDIR.

Sahibi ve Genel Yayın Müdürü : İHSAN HİNÇER

Yazı İşlerini Fiilen İdare Eden Sorumlu Yönetmen :

BORA HİNÇER

Mektup ve havale için adres : Posta Kutusu : 46, Aksaray — İstanbul, Tel. : 22 49 74

## KARADENİZ'DEN MANİLER

Derleyen : Ahmet KÖKLÜGİLLER

Karadeniz'in kumi  
Yığayırım yukumi  
Reyhali bocağında  
Aldırayım uykumi

Gemi geliyi baştan  
Yelkenleri kumaştan  
Bir evlendüm olmadı  
Evleneceğim baştan  
Cebumda altun saat  
Bindüğüm kırmızı at  
Sevdüm da alamadım  
Nasil olayum rahat

Çıgaramun dumani  
Boğayı nefesumi  
Konuş sevdiğüm konuş  
İşideyum sesuni  
Yaylanın çimenunda  
Güzeller buluşayı

Kız daha evlenmedün  
Yanağın buruşayı  
Çeşme başı su başı  
Severum kara kaşı  
Çirkin ile bal yemem  
Güzel ile taş taşı  
Elindo süt küleği  
Sütten beyaz bileği  
Neden kabul olmuyor  
Bekâr kızın dileği

Çıkma dağlara çıkma  
Çıkıp seyran eyleme  
Bir gönül yapamazsun  
Yıkıp veran eyleme  
Seni Urum'un gızı  
Yedin canumu yedin  
Ne yaptığıydın sana  
Gittin anama dedin

Derenun kıyısında  
Olta attum baluğa  
Onbeş yaşında iken  
Başladım sevdaluğa

Karadeniz dalgalı  
Gidalum yali yali  
Seni alan uşağa  
Ne lazim dünya mali

Derenun kenarında  
Vurdum sari yılanı  
Ne eptüm ne dişledüm  
Ne söylersun yalini

Sevdaluk ede ede  
Çıkacak canlarımız  
Vursalar ikimizi  
Karişsa kanlarımız  
Derenun kenarında  
Tiktum gazuklarımı  
E kız bağla kocanı  
Yedi lâzutlarımı

Oy Trabzon Trabzon  
İçi kalaylı kazan  
Sevdalı günlerime  
Geldi çattu remezan

Duman aldı dağlara  
Yittun ufağum yittun  
Ne ağlayusun başa  
Ben askere mi gittum

Kolundaki saati  
Ben kurayım kurayım  
Geçti haftalar aylar  
Kız ben nasıl turayım

Ey Gülcemal Gülcemal  
Dört tane direğin var  
Aldın gittun yarımı  
Ne hain yüreğün var

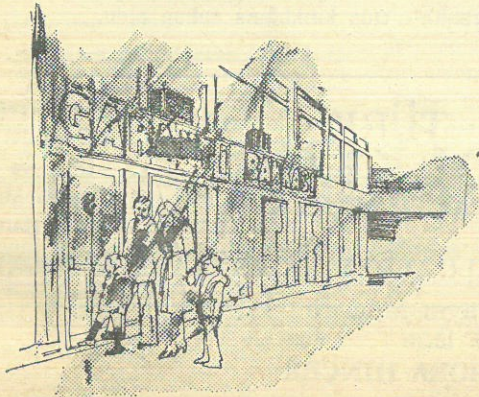
Ey kemençem kemençem  
Zerdali dali misun  
Meraklı çalayısun  
Benden sevdali misun

Elumda sari kağat  
Ağlarım saat saat  
İşte ben gideyirum  
Oturun rahat rahat

### ailenizin bankası

Yurdun her köşesindeki  
şubeleriyle yakınınızdaki bankadır.  
TÜRKİYE GARANTİ BANKASI;

**TÜRKİYE  
GARANTİ  
BANKASI**  
Sizlerle mutlu - Sizlerle güçlü



(Folklor : 8 5

(Radar Reklam : 86)

TFLEW'AU DGGCÖVN JEHXSRPQMNHE  
GÖÖÖÖÖÖÖÖÖÖÖÖÖÖÖÖÖÖÖÖÖÖÖÖ  
WMOXHKÖAÜSE  
ADÖTFUNHG  
MZKÖYE  
NÖIDO  
AÖB

**BANKANIZI  
SEÇTİNİZ Mİ ?**

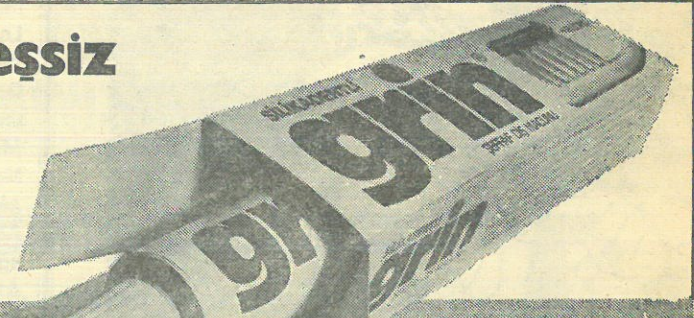
demek ki  
görüşünüz  
kuvvetli...



**TÜRK TİCARET BANKASI**

EDİRNE'den KARS'a kadar yurdun her köşesinde hizmetinizde

ağzınızda eşsiz  
**grin**<sup>®</sup>  
duygusu



eşsiz grin duygusu  
vasıfı ağzıda  
her gülüşünüzde belli olur  
pürü pürü sağlıklı diler

**grin**  
seffaf yeşil hoş kokulu  
diş macunu



253

252



(Yeni Ajans : — 87)



**biralarnın "ASI"  
tekel birası...**

(Basın : 60109 — 88)



**LOKMAN MÜSTAHZARI  
HALK SAĞLIĞI HİZMETİNDE**

**Ekza - 9 Ekzema merhemi**  
**Algo - Tablet Ağrı hapi**  
**Lokman - Tablet Ağrı hapi**  
**Algoplirin Analjzik tablet**  
**Algo - Tablet 4 tabletlik**  
**Moruvit - Vitamine Kuvvet şurubu**  
**Kina - Kola İştah şurubu**  
**Anamur Burun ve göz damlası**  
**Meprol Tablet Sınır hapi**  
**Sollargen Granüle Ekzema - kaşınıtı**  
**Sel de Gastrin Granüle Mide tozu.**  
**Gastro Goutes Mide damlası**  
**Gastroguanil İshal kesici tablet**  
**Metegastrin Mide tozu**  
**Derlivit Yara ve yanık merhemi.**  
**Lokman Çayı Afliyet çayı tozu**  
**Dover Tablet Öksürük ve dronşite**  
**Metekodin Öksürük hapi**  
**Metekodin Öksürük şurubu**  
**Algo - Wax Ağrı merhemi**  
**Algo - Wax Vazo Grip ve ağrılarda**  
**Algo - Wax Nazal Nezle merhemi**  
**Me-ke-ta Basur merhemi**  
**Cuti - Cura Cilt losyonu**  
**Pedi - Cura Ayak banyosu**  
**Pilo - Cura Saç İlacı**  
**Lokman Kaşe ağrı kesici**  
**Panason (20 Gr. paket)**  
**Sağlık çayı**  
**Panason (50 Gr. alüm. kutu)**  
**Deriseptol Yara ve göbük**  
**Dr. Krom Diş patı**

(Folklor : 89)

Son baskı tarihi: 12.8.1978



**HER YERDE HER ZAMAN  
hizmetinizde**

**T.C.ZIRAAT BANKASI**

(Basın: 60054/A. 20074 — 90)

**EN KÜÇÜK  
TASARRUFLARINIZA,  
BÜYÜK  
TASARRUFLARINIZ  
GİBİ DEĞER  
VEREN BANKA**

**AKBANK**



**ANADOLU  
BANKASI**

**SİZİN EŞİNİZİN  
ÇOCUKLARINIZIN  
kısacası  
AİLENİZİN BANKASIDIR**

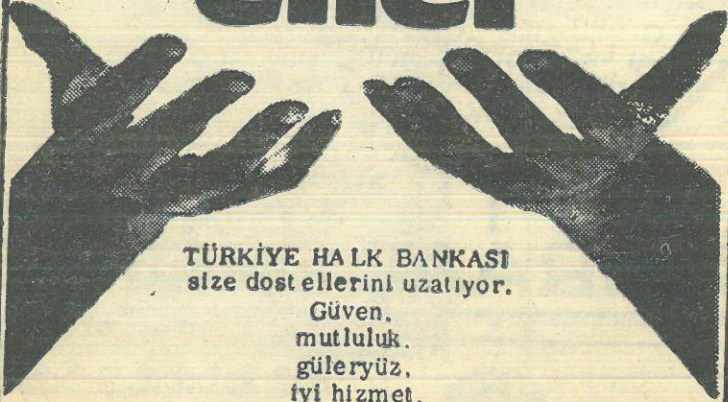
(Folklor : 91)

(Folklor : 92)





**dost  
eller**



**TÜRKİYE HALK BANKASI**  
size dost ellerini uzatıyor.

Güven,  
mutluluk,  
güleryüz,  
iyi hizmet,

modern uygulama  
Halkın bankası olan  
**TÜRKİYE HALK BANKASI**  
daima  
hizmetinizdedir.



**TÜRKİYE HALK BANKASI**

(Basın: A - 20326/60186 - 93)

256

Bib

# TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

EYLÜL 1978

İÇİNDEKİLER: .....

- Halkbilimde Don Islatmadan Balık Tutmak . . . . Ümit KAFTANCIOĞLU  
Halkçı Sanat: Sanatta Devrimci Doku —3— . . . . Ceyhan Atuf KANSU  
Kars Halk Dansları Üzerine İki Düzeltme —1— . . . . Mahmut SARIKAYA  
Anadolu Efsaneleri: Gölbaba ile Ağrı ve Alagöz Doç. Dr. Saim SAKAOĞLU  
Baksı —2— . . . . Yıldırım ERDENER  
Ulusal Besinimiz Yoğurt . . . . . Şükrü BEKÂN  
Malik Aksel ve «İstanbul'un Ortası» . . . . . Konur ERTOP  
Halk Fıkraları ve Nasrettin Hoca . . . . . Türker ACAROĞLU  
Malatya'da Hayvan Yemleri ve Ot Adları . . . . . Ahmet ŞENTÜRK  
Ohrid'de Türk Folklor Kurumu'nun Başarısı . . . . . Üstün GÜRTUNA  
«Oyunlarımız — Türkülerimiz ve Dımdan —2— . . . . . Nail TAN  
Kecskemet Uluslararası Folklor Konferansı ve Festivali NASRATTINOĞLU  
Afganistan'da Etnik Gruplar ve Kökenleri —3— D.N. WILBER - Oğuz AKTAN  
Vize'nin Doğanca Köyünde Söylenen Maniler . . . . . Fahrettin EKİM

BİZE GELEN KİTAPLAR

SAYI: 350

KURUŞ : 500

İSTANBUL'DA AYDA BİR DEFA ÇIKAR HALK KÜLTÜRÜ DERGİSİ



257